

OBSAH

NA AKTUÁLNU TÉMU

Ján Haluška / **Využite výsledkov konjunkturálnych prieskumov na rýchle odhady vývoja HDP / 2**

Štefan Samson / **Zahraničný obchod Slovenskej republiky / 7**

Ing. Anna Vladová / **Krátkodobé modelovanie mzdového vývoja / 10**

BANKOVÝ SEKTOR

Pavol Jurča, Štefan Rychtárik / **Stresové testovanie slovenského bankového sektora / 15**

PREDSTAVUJEME

Ing. Ladislav Unčovský / **Asociácia bánk – Reprezentant slovenského bankového sektora / 21**

POSTREHY – PODNETY

doc. Ing. Viktória Bobáková, CSc. / **Národný plán zavedenia eura v SR / 24**

doc. Ing. Jozef Medveď, PhD. / **Alternatívne vzdelávanie v študijných odboroch financie a bankovníctvo / 25**

ZO ZAHRANIČIA

Ing. Marek Kačmár / **Zaujímavosti z centrálnych bánk / 27**

Z ARCHÍVU NBS

Mgr. Tatiana Cvetková / **Ústredné družstvo / 28**

INFORMÁCIE

Z rokovania Bankovej rady NBS / 29

Medzinárodná konferencia / 30

Vybrané ukazovatele hospodárskeho a menového vývoja SR / 32

BIATEC

Odborný bankový časopis

apríl 2006

Vydavateľ: Národná banka Slovenska

Redakčná rada: Ing. Ivan Šramko (predseda),

Mgr. Soňa Babincová, PhDr. Eva Barlíková,

prof. Ing. Irena Hlavatá, CSc., Ing. Štefan Králik,

Ing. Jozef Kreutz, doc. Ing. Jozef Makúch, PhD.,

doc. Ing. Anna Pilková, CSc. MBA,

Ing. Monika Siegelová

Redakcia: Mgr. Soňa Babincová

☎ 02/5787 2150, sona.babincova@nbs.sk

Ing. Alica Polónyiová

☎ 02/5787 2153, alica.polonyiova@nbs.sk

Anna Chovanová

☎ 02/5787 2152, anna.chovanova@nbs.sk

Adresa redakcie: NBS, redakcia BIATEC, Imricha Karvaša 1,
813 25 Bratislava, fax: 5787 1128

Objednávky na inzerciu prijíma redakcia: ☎ 5787 2150

e-mail: biatec@nbs.sk

Počet vydaní: 12-krát do roka

Cena výtlačku pre predplatiteľov: 21 Sk.

Ročné predplatné: 252 Sk. Poštovné hradí predplatiteľ.

Voľný predaj: predajné miesta Vydavateľstva ELITA

v Bratislave: Klincová 35, Blagoevova 14 – 16,

Dolnozemska cesta 1/A

Cena výtlačku vo voľnom predaji: 35 Sk

Tlač: SINEAL, spol. s r. o.

Novackého 3, 841 04 Bratislava

Objednávky na predplatné v SR a do zahraničia,

reklamácie, distribúcia: ☎ 5728 0368, fax: 5728 0148

VERSUS, a. s., Expedičné stredisko,

Pribinova 21, 819 46 Bratislava

e-mail: expedicia@versusprint.sk

Termín odovzdania rukopisov: 19. 4. 2006

Dátum vydania: 25. 4. 2006

Registračné číslo: MK SR 698/92

ISSN 1335 - 0900

A full English-language version of this paper is available
on the web site of the National Bank of Slovakia:
<http://www.nbs.sk>

Anglická verzia časopisu je publikovaná na internetovej stránke
Národnej banky Slovenska: <http://www.nbs.sk>

Všetky práva sú vyhradené. Akékoľvek reprodukcie tohto
časopisu alebo jeho časti a iné publikovanie vrátane jeho elek-
tronickej formy nie sú povolené bez predchádzajúceho písom-
ného súhlasu vydavateľa.

VYUŽITE VÝSLEDKOV KONJUNKTURÁLNYCH PRIESKUMOV NA RÝCHLE ODHADY VÝVOJA HDP

Ján Haluška

INFOSTAT – Inštitút informatiky a štatistiky, Bratislava

1. Úvod

Zostavovanie rýchlych a zároveň objektivizovaných odhadov vývoja základných makroekonomických ukazovateľov je vo vyspelom svete založené na využití modelových nástrojov. V oblasti zostavovania rýchlych odhadov vývoja HDP a niektorých ďalších makroekonomických ukazovateľov slovenskej ekonomiky sa takáto prax experimentálne overuje aj v rezorte Štatistického úradu Slovenskej republiky (ŠÚ SR), z objektívnych príčin však ešte nemá dlhú históriu. Predpoklady pre systematické využívanie modelových nástrojov na uvedené účely v podmienkach SR vznikali totiž postupne, jednak v závislosti na rozširovaní štatistickej údajovej základne a zvyšovaní jej kvality, jednak v súvislosti so znižovaním nestability vývoja samotných makroekonomických ukazovateľov v dôsledku postupujúceho procesu ekonomickej transformácie.

V rezorte ŠÚ SR sa výskumom v oblasti konštrukcie a použitia modelov dlhodobu zaoberá INFOSTAT, pričom z metodologického hľadiska sa jedná o modely ekonometrického typu [6,11]. Motiváciou pre ich ďalší rozvoj bola skutočnosť, že od roku 2005 je ŠÚ SR povinný v predstihu – vždy do 45 dní po skončení štvrtého roka – pripravovať a zverejňovať rýchle odhady vývoja HDP a celkovej zamestnanosti. V tejto súvislosti boli v priebehu roku 2005 vytvorené a experimentálne aplikované modelové nástroje na zostavovanie rýchlych odhadov vývoja týchto ukazovateľov. Ich konštrukcia je založená buď na informáciách vyplývajúcich z časových radov kvantitatívneho charakteru, alebo z časových radov kvalitatívneho charakteru, teda z výsledkov konjunkturálnych prieskumov [7].

Pokiaľ ide o HDP, prvý prístup sa opiera o indikátor reprezentujúci vážený priemer bázických indexov štyroch vybraných kvantitatívnych ukazovateľov, ktoré významným spôsobom determinujú vývoj HDP z hľadiska ponuky (priemyselná produkcia a stavebná produkcia), resp. dopytu (maloobchodný obrat a vývoz tovarov). V druhom prístupe je pre vývoj HDP hlavným vysvetľujúcim faktorom indikátor ekonomického sentimentu, ktorý je komplexným indikátorom zostaveným na základe výsledkov konjunkturálnych prieskumov a považuje sa za referenčný (kvalitatívny) ukazovateľ

vývoja HDP. Modelové nástroje na rýchle odhady HDP, ktoré sú založené na využití indikátora ekonomického sentimentu (IES), sú prezentované v predložennom príspevku.

2. Konjunkturálne prieskumy a indikátor ekonomického sentimentu

Medzi nesporné výhody výsledkov konjunkturálnych prieskumov patrí najmä rýchlosť a včasnosť získaných informácií. Konečnou podobou týchto výsledkov sú konjunkturálne saldá a indikátory dôvery, ktoré vyjadrujú zovšeobecnené očakávania ekonomických subjektov týkajúce sa stavu a vývoja ekonomického prostredia (v ktorom pôsobia) v najbližších troch mesiacoch¹. V dôsledku toho môžu byť zdrojom dôležitých informácií pre zostavovanie rýchlych odhadov, resp. krátkodobých predikcií vývoja makroekonomických ukazovateľov.

Časové rady konjunkturálnych sald sa pri konštrukcii modelových nástrojov na zostavovanie rýchlych odhadov, resp. krátkodobých predikcií môžu využívať buď samostatne v ich originálnej podobe, alebo môžu vystupovať ako zložky tzv. kompozitných indikátorov dôvery. ŠÚ SR podľa metodiky odporúčanej Európskou komisiou zostavuje indikátor dôvery v priemysle, stavebníctve, maloobchode a v službách [3]. Cieľom ich konštrukcie je detailnejšie popísať vývoj v daných odvetviach a tým pomôcť s predstihom signalizovať možné zlepšenie alebo zhoršenie ich aktuálnych vývojových tendencií. V tom spočíva ich hlavná výhoda oproti referenčným štatistickým ukazovateľom, ktoré sa zostavujú podľa princípov kvantitatívnej štatistiky.

Napriek uvedeným skutočnostiam treba konštatovať, že s využitím týchto informácií existujú u nás doteraz len minimálne praktické skúsenosti. Z publikovaných článkov totiž vyplýva, že zatiaľ ide o skúsenosti s využitím parciálnych časových radov konjunkturálnych sald na kvantifikáciu parametrov modelových vzťahov a ich aplikácií na odhad krátkodobého vývoja vybra-

¹ Zovšeobecnenie očakávaní ekonomických subjektov je založené na (ich) rozlíšení povahy očakávaného vývoja z hľadiska troch možných variantov, a to rast, bez zmeny a pokles. Konjunkturálne saldo predstavuje rozdiel medzi odpoveďami vo variantoch rast (+) a pokles (-) vyjadrený v %.

ných odvetvových ukazovateľov priemyslu a stavebníctva [2, 9, 10].

IES je – na rozdiel od odvetvových indikátorov dôvery – komplexným indikátorom, pretože odzrkadľuje názory relatívne veľkého počtu ekonomických subjektov z viacerých odvetví na súčasný a očakávaný ekonomický vývoj. Popri indikátoroch dôvery v priemysle, stavebníctve a v maloobchode sa pri jeho konštrukcii využíva aj tzv. indikátor spotrebiteľskej dôvery. Ide o súhrnnú charakteristiku, ktorá vyjadruje celkovú očakávanú spotrebiteľskú dôveru obyvateľstva. Potrebné zisťovania vykonáva Ústav pre výskum verejnej mienky pri ŠÚ SR na reprezentatívnej vzorke obyvateľov.

IES sa vypočítava ako vážený aritmetický priemer z indikátora dôvery v priemysle (40 %), indikátora dôvery v stavebníctve (20 %), indikátora dôvery v maloobchode (20 %) a indikátora spotrebiteľskej dôvery (20 %). Všetky štyri indikátory dôvery vstupujú do výpočtov vo forme sáld, ale výsledný indikátor ekonomického sentimentu ŠÚ SR transformuje a publikuje vo forme indexu s bazickým obdobím priemer roku 2000 = 100. Referenčným ukazovateľom pre porovnanie vývoja IES v čase je na makroúrovni časový rad medziročných relatívnych zmien HDP v stálych cenách. IES má podobu mesačného časového radu, ktorý v našich podmienkach začína januárom 1996².

3. Využitie kompozitných indikátorov v ekonometrických modeloch

Jednou z možností ako efektívne zužitkovať konjunktúrne a spotrebiteľské prieskumy je využiť ich výsledky na konštrukciu modelových nástrojov ekonometrického typu a pomocou nich zostavovať rýchle odhady resp. krátkodobé predikcie vývoja makroekonomických ukazovateľov. Komparatívna výhoda modelu schopného využívať tieto výsledky spočíva v tom, že je založený na veľmi rýchlo dostupných informáciách, čo umožňuje pripraviť odhad, resp. predikciu priamo pre viaceré ukazovatele, minimálne s krátkym časovým horizontom (na 1 štvrťrok), prekrývajúcim sa s očakávaniami ekonomických subjektov.

Príkladom takéhoto typu modelu je model BUSY, ktorý od roku 1982 využíva EK [12]. Je založený na výsledkoch harmonizovaných prieskumov v rámci bývalej EÚ-15. Kým prvá verzia tohto modelu BUSY I obsahovala regresné rovnice len pre štyri najväčšie

členské krajiny EÚ, druhá verzia modelu BUSY II, ktorá vznikla v roku 1996, obsahuje regresné rovnice pre ekonomiku EÚ-15 ako celok. Využíva sa najmä na rýchle odhady, resp. krátkodobé prognózovanie vývoja HDP a zložiek jeho použitia na úrovni EÚ-15.

Model BUSY II je malý model zložený z 15 rovníc, orientovaný výlučne na zobrazenie vývoja HDP zo strany dopytu. Z metodologického hľadiska sa pri konštrukcii jeho regresných rovníc uplatňujú princípy *Error Correction Models* (ECM) a kointegrácie. Z obsahového hľadiska sú jeho regresné rovnice založené na indikátoroch dôvery a z nich najmä na indikátore spotrebiteľskej dôvery. Z ich špecifikácie vyplýva, že ide o veľmi dynamické vzťahy, pretože indikátory dôvery ovplyvňujú vývoj referenčných premenných s časovým predstihom minimálne jeden štvrťrok.

Poznatky získané z praktického využívania modelu BUSY II boli východiskom pre vznik ďalšej verzie modelu BUSY III, v ktorom sa ako exogénne premenné uplatňujú – na rozdiel od modelu BUSY II – len výsledky konjunktúrnych a spotrebiteľských prieskumov, čiže iba kvalitatívne premenné [1]. EK nie je jedinou inštitúciou, ktorá používa modely tohto charakteru. Iným príkladom je model vytvorený v Banca d'Italia [8].

4. Modelové zobrazenie vývoja HDP pomocou IES v podmienkach SR

V tejto časti uvádzame metodologický postup a modelové vzťahy ekonometrického typu zobrazujúce vývoj HDP pomocou IES. Keďže východiskovú hypotézu o funkčnom tvare modelu možno formulovať rozdielne, majú odlišný tvar aj kvantifikované modelové vzťahy. Ide buď o klasický ekonometrický model (bez vplyvu korekčného člena), alebo ide o modelový vzťah v podobe ECM.

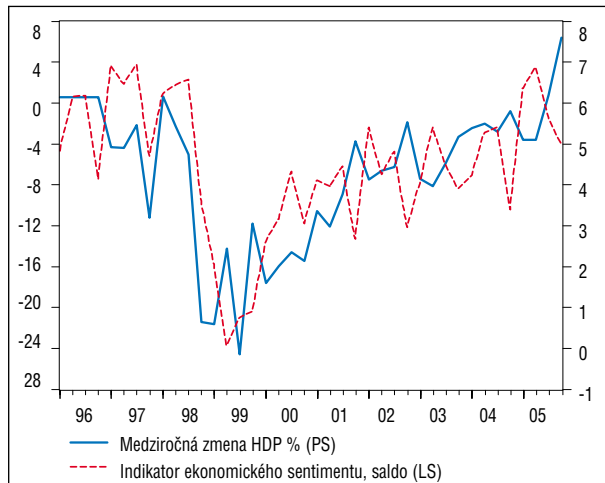
Na kvantifikáciu ich parametrov boli použité pôvodné štvrťročné časové rady príslušných kvantitatívnych, resp. kvalitatívnych ukazovateľov (teda sezónne neočistené časové rady) v kombinácii so sezónnymi premennými [3, 4]. Štvrťročný časový rad IES vznikol transformáciou z jeho pôvodného, t. j. mesačného časového radu. Parametre modelových vzťahov boli odhadnuté pomocou jednoduchej metódy najmenších štvorcov.

4.1 Modelový vzťah bez vplyvu korekčného člena

Konštrukcia tohto modelového vzťahu je založená na východiskovej hypotéze, podľa ktorej sa IES považuje za referenčný ukazovateľ pre HDP vyjadrený v stálych cenách. Presnejšie povedané, predpokladá sa, že existuje štatisticky významná závislosť medziročných relatívnych zmien HDP od hodnôt IES. Na verifikáciu tejto hypotézy boli použité štvrťročné časové rady tých-

² V súvislosti s rozšírením EÚ v máji 2004 sa začal popri tomto tzv. starom IES konštruovať pre eurozónu tzv. nový IES. Na rozdiel od starého IES zahŕňa aj indikátor dôvery v službách. Nový IES má zmenenú aj váhovou schému, v ktorej má priemysel 40 %, služby 30 %, spotrebiteľia 20 %, stavebníctvo 5% a maloobchod 5 % [5].

Graf 1

to ukazovateľov za obdobie 1. štvrtrok 1996 až 4. štvrtrok 2005, t. j. spolu 40 pozorovaní. Vizuálne sa možno o existencii takejto závislosti presvedčiť pomocou grafu, na ktorom sú zobrazené hodnoty časového radu medziročných relatívnych zmien HDP (v %) a hodnoty časového radu IES vyjadrené v tvare sáld (graf 1).

Z korelačnej analýzy vývoja týchto dvoch časových radov vyplýva, že medzi nimi existuje pomerne vysoká štatistická závislosť, pretože koeficient korelácie vypočítaný za obdobie 1. štvrtrok 1996 až 4. štvrtrok 2005, teda zo 40 pozorovaní, nadobúda hodnotu 0,632. Ak sa však namiesto synchronizovaného vývoja týchto dvoch časových radov zohľadní časový predstih IES o 1 štvrtrok, ktorý možno identifikovať aj vizuálne (najmä po roku 1998), hodnota koeficienta korelácie sa zvýši na 0,734. Možno teda predpokladať, že hľadaný modelový vzťah bude vystihovať závislosť vývoja medziročných relatívnych zmien HDP od IES presnejšie vtedy, ak bude zohľadňovať uvedený časový posun v ich vývoji.

Ak východiskovú hypotézu rozšírime o predpoklad, že modelovaný vzťah je log-lineárny, potom odhad parametrov linearizovanej regresnej rovnice pomocou metódy najmenších štvorcov, ktorý zohľadňuje výsledky korelačnej analýzy, poskytuje nasledujúce výsledky³:

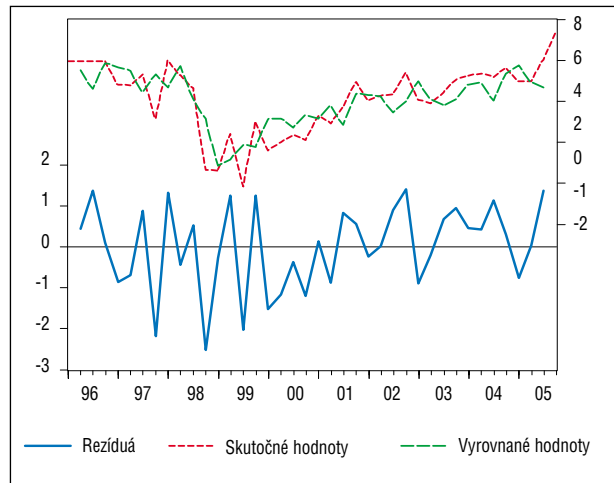
$$\text{dlog(HDP)} = 5,1785 + 0,1745 \cdot \text{IES}(1) \\ (21,2) \quad (6,6)$$

Koeficient determinácie:	0,5399
Št. odchýlka regresie:	1,1367
Durbin-Watsonov index:	1,7512

³ Medziročné tempo rastu hrubého domáceho produktu možno aproximovať diferenciou logaritmu nasledovne: $\text{dlog(HDP)} = \log(\text{HDP}) - \log(\text{HDP}(-4)) = (\text{HDP} - \text{HDP}(-4)) / \text{HDP}(-4)$.

⁴ V prípade, že IES pôsobí bez časového predstihu, modelový vzťah vysvetľuje asi 40 % rozptylu v medziročných zmenách HDP.

Graf 2

Z výsledkov odhadu vyplýva, že IES (s predstihom o 1 štvrtrok) je pre medziročné relatívne zmeny HDP štatisticky významným vysvetľujúcim faktorom – v analyzovanom období vysvetľuje takmer 54 % rozptylu v medziročných zmenách HDP⁴. Jeho parameter je podľa očakávania kladný a jeho hodnotu možno interpretovať tak, že zmena IES (v podobe salda) o 1 percentuálny bod vedie k zmene medziročného rastu HDP asi o 0,17 percentuálneho bodu.

Vzhľadom na to, že vývoj časových radov makroekonomických ukazovateľov je spravidla významne determinovaný vplyvom (vlastnej) zotrvačnosti, je možné špecifikáciu uvedeného modelového vzťahu rozšíriť o časovo posunutú endogénnu premennú. Kvantifikácia parametrov rozšíreného modelového vzťahu vedie k nasledujúcim výsledkom:

$$\text{dlog(HDP)} = 3,3738 + 0,1151 \cdot \text{IES}(1) + 0,3478 \cdot \text{dlog(HDP}(-1)) \\ (4,2) \quad (3,3) \quad (2,3)$$

Koeficient determinácie:	0,5917
Št. odchýlka regresie:	1,0820
Durbin-Watsonov index:	2,3874

Zohľadnením vplyvu časovo posunutej endogénnej premennej sa výroková schopnosť modelového vzťahu zvýšila – teraz vysvetľuje takmer 60 % rozptylu v medziročných zmenách HDP. Parameter časovo posunutej endogénnej premennej je síce relatívne nízky, avšak štatisticky významný, a preto možno konštatovať, že medziročné zmeny HDP sú významne determinované aj vplyvom zotrvačnosti v ich vývoji. Parameter IES zostal štatisticky významný, ale oproti jeho pôvodnej veľkosti je zhruba o tretinu menší. Z hodnoty indexu Durbina-Watsona (2,39) vyplýva, že rezidua možno považovať za vzájomne nezávislé.

Grafické zobrazenie skutočných a modelom generovaných hodnôt medziročných relatívnych zmien HDP

ukazuje, že modelový vzťah vystihuje ich hlavné vývojové tendencie, vrátane zmien v ich smerovaní. Niektoré extrémne výkyvy – najmä medziročné spomalenie rastu HDP vo 4. štvrťroku 1998, resp. v 3. štvrťroku 1999, však nedokáže vyjadriť úplne. V daných štvrťrokoch bolo skutočné medziročné spomalenie rastu HDP väčšie ako (s predstihom o 1 štvrťrok) signalizoval IES (graf 2).

Získaný modelový vzťah je relatívne jednoduchý, ale jeho výroková schopnosť je pomerne nízka. Jeho hlavný problém však spočíva v tom, že je založený na časových radoch, ktoré sú nestacionárne, a preto nemožno vylúčiť, že sa ho týka problém tzv. zdanlivej regresie (*spurious regression*). Z výsledkov ADF testu totiž vyplýva, že časové rady obidvoch ukazovateľov (HDP, IES) sú typu $I(1)$, čo znamená, že stacionárne sú časové rady ich prvých diferencií. Preto bol tento modelový vzťah kvantifikovaný aj v tvare ECM.

4.2 Modelový vzťah v tvare ECM

Konstruktúra modelového vzťahu je v tomto prípade založená na pozmenenej východiskovej hypotéze, podľa ktorej HDP rastie v zásade konštantným tempom, ale vplyvom zmien v ekonomickom sentimente (IES) sa jeho tempo stáva menlivým⁵. Takto formulovaná hypotéza vedie k nasledovnému modelovému vzťahu, o ktorom sa predpokladá, že má dlhodobý charakter:

$$\begin{aligned} \text{HDP} &= \alpha \cdot e^{b \cdot t + c \cdot \text{IES}} \\ \text{resp.} \\ \log(\text{HDP}) &= a + b \cdot t + c \cdot \text{IES} \end{aligned}$$

Z metodologického hľadiska je konštrukcia modelového vzťahu v tvare ECM zložená z dvoch krokov. V prvom kroku sa odhadne dlhodobý rovnovážny vzťah medzi nestacionárnymi premennými, v druhom kroku sa pomocou časového radu rezíduí vyplývajúceho z dlhodobého vzťahu, ktorý je stacionárny, odhadne modelový vzťah v tvare ECM. Ide o model, v ktorom sa odchýlka od dlhobehovej rovnováhy objavujúca sa v jednom období čiastočne koriguje v nasledujúcom období.

Parametre dlhodobého vzťahu boli odhadnuté za obdobie 1. štvrťrok 1996 až 4. štvrťrok 2005 (teda zo 40 pozorovaní) a odhad poskytol nasledujúce výsledky:

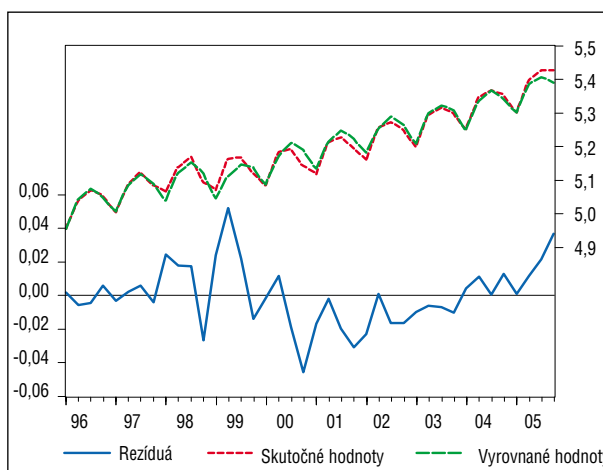
$$\log(\text{HDP}) = 4,8924 + 0,0018 \cdot \text{IES} + 0,0381 \cdot \text{TIME}$$

(244,5) (1,8) (17,0)

Koeficient determinácie: 0,8870
Št. odchýlka regresie: 0,0409
Durbin-Watsonov index: 1,8316

⁵ Na takto formulovanej východiskovej hypotéze je založená konštrukcia modelových vzťahov v modeli BUSY II.

Graf 3

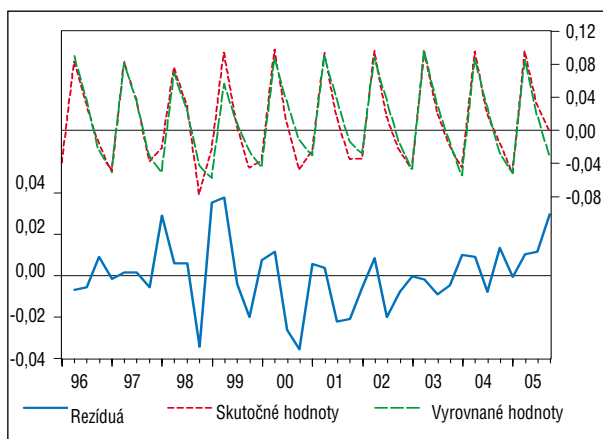

Z výsledkov vyplýva, že odhadnuté parametre sú štatisticky významné. Experimenty následne ukázali, že zvýšenie výrokovej schopnosti dlhodobého vzťahu možno dosiahnuť zohľadnením sezónnosti vo vývoji HDP (sezónny pokles v 1. štvrťroku (SD1) a sezónny nárast v 3. štvrťroku (SD3)). Výsledný dlhodobý vzťah je nasledujúci:

$$\begin{aligned} \log(\text{HDP}) &= 4,9128 + 0,0019 \cdot \text{IES} + 0,0373 \cdot \text{TIME} - \\ &\quad (463,5) \quad (3,9) \quad (34,0) \\ &\quad - 0,0712 \cdot \text{SD1} + 0,0203 \cdot \text{SD3} \\ &\quad (-9,1) \quad (2,6) \end{aligned}$$

Koeficient determinácie: 0,9746
Št. odchýlka regresie: 0,0199
Durbin-Watsonov index: 1,0308

Graf 4

⁶ Na základe Engle-Grangerovho testu možno časový rad rezíduí považovať za stacionárny na hladine významnosti 10 %.

⁷ Medzištvrtročná relatívna zmena hrubého domáceho produktu je v tomto prípade aproximovaná diferenciou logaritmu nasledovne: $d\log(\text{HDP}) = \log(\text{HDP}) - \log(\text{HDP}(-1)) = (\text{HDP} - \text{HDP}(-1)) / \text{HDP}(-1)$.

Z grafického zobrazenia rezíduí, ale aj z hodnôt štatistických testovacích charakteristík dlhodobého vzťahu vyplýva, že jeho výroková schopnosť je dostatočne vysoká (graf 3). Parameter premennej TIME vyjadruje, že HDP sa v analyzovanom období zvyšoval v priemere asi o 3,7 % ročne. Odhad modelového vzťahu pre HDP v tvare ECM pomocou rezíduí z dlhodobého vzťahu (RZHDP)⁶ viedol k nasledujúcim výsledkom⁷:

$$\begin{aligned} \text{dlog(HDP)} &= 0,0097 + 0,0016 \cdot \text{d(IES)} - 0,5589 \cdot \text{d(IES)} \\ &\quad \cdot (3,4) \quad (2,8) \quad (-3,3) \\ \text{RZHDP}(-1) &- 0,0725 \cdot \text{d(SD1)} + 0,0238 \cdot \text{d(SD3)} \\ &\quad (-16,3) \quad (5,3) \end{aligned}$$

Koeficient determinácie:	0,9033
Št. odchýlka regresie:	0,0178
Durbin-Watsonov index:	1,7161

Z grafického zobrazenia rezíduí, ako aj z hodnôt štatistických testovacích charakteristík modelového vzťahu pre HDP v tvare ECM vyplýva, že jeho výroková schopnosť je vysoká. V krátkodobom vzťahu je vplyv IES na HDP tiež štatisticky významný, pričom krátkodobá elasticita HDP na IES sa od dlhohodobej elasticity výrazne neodlišuje⁸. Vplyv sezónnosti na vývoj HDP je štatisticky významný aj z krátkodobého hľadiska. Najväčšie odchýlky medzi skutočnými a modelovým vzťahom generovanými hodnotami HDP existujú na prelome rokov 1998 a 1999, teda na začiatku obdobia makroekonomickej stabilizácie slovenskej ekonomiky (graf 4).

Záver

Výsledky prezentované v tomto príspevku signalizujú, že indikátor ekonomického sentimentu možno považovať za štatisticky významný indikátor vývoja HDP a je využiteľný na konštrukciu modelových vzťahov pre rýchle odhady jeho vývoja. Z porovnania štatistických testovacích charakteristík získaných vzťahov však vyplýva, že ich výroková schopnosť – pokiaľ ide o minulosť – je rozdielna, pričom výrazne vyššia je v prípade modelu v tvare ECM. V tejto súvislosti možno predpokladať, že potenciál pre ďalšie zlepšenie výrokovej schopnosti týchto modelových vzťahov a tým aj pre zvýšenie spoľahlivosti rýchlych odhadov HDP spočíva najmä v rozšírení indikátora ekonomického sentimentu o indikátor dôvery v službách. Sektor služieb sa totiž v našich podmienkach podieľa na tvorbe HDP viac ako 50 %.

⁸ Medzištvrtročná absolútna zmena IES je vyjadrená diferenciou: $\text{d(IES)} = \text{IES} - \text{IES}(-1)$.

Časový rad indikátora dôvery v službách je však zatiaľ veľmi krátky, pretože ŠÚ SR ho zostavuje od januára 2002.

Literatúra

1. DION, D. P. – KOLODZIEJAK, A.: BUSY III – A short-term macro-econometric forecasting tool on the basis of EU Business and Consumer Surveys. (Paper presented at the Meeting of Business and Consumer Surveys Experts in Brussels, November 26 – 27, 2001).
2. HAJNOVIČ, F.: Využitie konjunkturálneho prieskumu na odhad vývoja produkcie v priemysle SR. Biatic, 8, 2000, č. 6, s. 4 – 8.
3. Konjunkturálne prieskumy (Priemysel, Stavebníctvo, Obchod, Služby). Štatistický úrad SR, tiež Internet: (<http://www.statistics.sk/webdata/slov/konjunkt/kon.htm>).
4. Makroekonomické ukazovatele štvrtročných národných účtov a pridaná hodnota za 1. – 3. štvrťrok. Štatistický úrad SR, december 2005.
5. Methodological Changes of the Economic Sentiment Indicator: Inclusion of the Services Survey and Overall Streamlining of its Calculation. European Commission, Business surveys, May 2004.
6. Modelové nástroje na prognózovanie krátkodobého vývoja vybraných ukazovateľov slovenskej ekonomiky. INFOSTAT, november 2004.
7. Modelový aparát na rýchle odhady vývoja HDP a zamestnanosti (Využitie konjunkturálnych prieskumov a zložených indikátorov). INFOSTAT, november 2005.
8. PARIGI, G. – SCHLITZER, G.: Quarterly Forecast of the Italian Business Cycle by Means of Monthly Economic Indicators. Journal of Forecasting, 14, pp. 117 – 141, 1995.
9. ROZBORIL, P.: Konjunkturálne prieskumy a krátkodobé prognózovanie. Slovenská štatistika a demografia, 12, 2002, č. 1, s. 63 – 79.
10. SÝKOROVÁ, K.: Využívanie výsledkov konjunkturálnych prieskumov. Slovenská štatistika a demografia, 7, 1997, č. 2, s. 27 – 39.
11. Štvrtročný ekonometrický model reálneho sektora slovenskej ekonomiky. INFO-STAT, november 2003.
12. The joint harmonised EU programme of business and consumer surveys. European Economy, 6, 1997, § 2.4 and Annexes A.2 – A.5.

ZAHRANIČNÝ OBCHOD SLOVENSKEJ REPUBLIKY

Štefan Samson¹

Vonkajšie ekonomické vzťahy, ku ktorým patria aj vzťahy v zahraničnom obchode, nie v zanedbateľnej miere ovplyvňujú stabilitu hospodárstva štátu. Ovplyvňujú ju pozitívne, resp. negatívne, zlepšujú, resp. zhoršujú ju. Slovensko má dlhodobo od svojej samostatnosti od roku 1993 pasívne saldo obchodnej bilancie, čo znižuje inak priaznivo sa vyvíjajúcu úroveň ekonomiky.

Otvorenosť a závislosť ekonomiky

Národné hospodárstva jednotlivých krajín sú rozdielne. Líšia sa odlišným vybavením výrobnými fondmi, ich kvantitou a kvalitou. Majú rozdielne veľké národné trhy. Nie sú rovnako bohaté na prírodné energetické a surovinové zdroje. Dosahujú rozdielnu ekonomickú výkonnosť a úroveň.

Aj z uvedených rozdielností vyplýva, že jednotlivé národné hospodárstva nie sú rovnakou mierou zapojené do medzinárodnej delby práce a svetového hospodárstva. Prakticky všetky hospodárstva štátov sú otvorenými ekonomikami. Rozdielna je ale ich miera otvorenosti.

Malé krajiny (rozlohou, počtom obyvateľstva, národným trhom, nedostatkom surovín, materiálov potrebných pre výrobu) sú existenčne donútené využívať medzinárodné ekonomické vzťahy. Sú relatívne viac ako iné zapojené do medzinárodnej delby práce, viac otvorené ekonomikám iných štátov a svetovému hospodárstvu. Ich ekonomická otvorenosť znamená ale aj viac závislosti. Väčšia otvorenosť a väčšia ekonomická závislosť je spojená s kladmi i záporami a prnáša so sebou aj určitý stupeň zraniteľnosti. Slovensko je takouto krajinou, krajinou s relatívne vysokou mierou otvorenosti, závislosti a rizikovosti.

Mieru otvorenosti ekonomiky vyjadríme podielom hodnoty exportu, importu, resp. obratu zahraničného obchodu (ZO) k hodnote dosahovaného hrubého domáceho produktu (HDP). Najčastejšie sa na porovnávanie miery otvorenosti ekonomiky medzi jednotlivými krajinami používa ukazovateľ podielu hodnoty obratu ZO k HDP.

Vývoj miery otvorenosti slovenskej ekonomiky podľa tohto ukazovateľa v rokoch 1993 až 2004 je v tabuľke 1.

Mieru otvorenosti ekonomiky môžeme vyjadriť aj tak, že objem hodnoty HDP nahradíme v menovateli počtom obyvateľstva. Dostaneme potom hodnotu obratu ZO na jedného obyvateľa.

Ak v roku 1993 pri počte obyvateľov 5 324 632 pripadala na jedného obyvateľa hodnota obratu ZO 68 201 Sk, tak v roku 2004 pri počte obyvateľov 5 384 822 to bolo 338 741 Sk, čo je 4,97-krát viac ako v roku 1993. Tento ukazovateľ nehovorí v skutočnosti o miere otvorenosti ekonomiky, ale o podiele hodnoty obratu ZO na jedného obyvateľa. Hovorí o tom, akou hodnotou na jedného obyvateľa sme zapojení vo svetovom hospodárstve.

Miera otvorenosti ekonomiky a podiel hodnoty obratu ZO na jedného obyvateľa sú dva rozdielne ukazovatele vyjadrenia zapojenia národnej ekonomiky do medzinárodnej delby práce, medzinárodného obchodu a svetovej ekonomiky. Kým miera otvorenosti je percentuálnym, tak podiel obratu ZO na jedného obyvateľa je absolútnym vyjadrením tohto zapojenia. Relatívne vysokej miere otvorenosti národnej ekonomiky svetu nezodpovedá vždy aj vyso-

ký podiel v absolútnom vyjadrení. Slovenská ekonomika má vysokú mieru otvorenosti, ale podiel hodnoty ZO na jedného obyvateľa je nižší v porov-

Tabuľka 1 Hodnota obratu ZO, HDP (v mld. Sk) a miera otvorenosti ekonomiky SR (v %)

Rok	1993	1994	1995	1995	1997	1998
Hodnota obratu ZO	363,148	426,186	515,886	611,540	717,990	838,541
HDP	411,366	495,649	576,502	638,449	712,679	761,437
Miera otvorenosti	88,8	85,9	89,4	95,9	100,7	107,3
Rok	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Hodnota obratu ZO	892,539	1,138,801	1,325,394	1,399,992	1,630,840	1,824,061
HDP	844,108	934,079	1,009,839	1,098,658	1,201,196	1,325,486
Miera otvorenosti	105,9	121,9	131,2	127,4	135,7	137,6

¹ prof. Ing. Štefan Samson, CSc., Katedra ekonomických teórií, Ekonomická fakulta, Technická univerzita Košice. Príspevok vznikol v rámci riešenia výskumnej grantovej úlohy Vega č. 1/2557/05.

naní s vyspelými krajinami s približne rovnakou mierou otvorenosti.

Reálne výmenné relácie

Zahraničný obchod, veľkosť exportu, importu, obratu, ale hlavne jeho efektívnosť ovplyvňujú aj reálne výmenné relácie (*Terms of Trade* – ďalej len RVR). Sú jednými z najrozhodujúcejších ukazovateľov kvality zapojenia krajiny do medzinárodnej delby práce. Vyjadrujú príčinný vzťah medzi pomerom cien dvoch výrobkov a ich množstvom, v akom budú tieto dva druhy tovarov na svetových trhoch vymieňané.

I keď cenový vývoj tovarov, služieb a výrobných faktorov na svetových trhoch je v konečnom dôsledku ovplyvnený veľkosťou dopytu a ponuky po tom-ktorom tovare, získavajú hlavne tie krajiny, ktoré prichádzajú na svetové trhy s vysokokvalitnými výrobkami a nízkymi výrobnými národnými nákladmi. RVR, podľa toho akú hodnotu vyjadrujú a ako sa táto hodnota vyvíja, hovoria o zvýhodnení, resp. znevýhodnení tej-ktorej krajiny v medzinárodnom obchode.

Reálne výmenné relácie matematicky vyjadríme pomerom indexu vývoja cien exportu k indexu cien dovozu danej krajiny za určité obdobie, čiže $RVR = P_v / P_d$, kde P_v je index cien tovarov vývozu a P_d je index cien tovarov dovozu.

Ak ukazovateľ $RVR = 1$, ceny vývozu a ceny dovozu rastú (klesajú) rovnako. Čím je RVR vyššie ako 1, tým je medzinárodná výmena tovarov a služieb pre krajinu výhodnejšia a efektívnejšia. Ak je RVR nižšie ako 1, krajina v medzinárodnej výmene stráca.

Vývoj RVR ako vyjadrenie kvality v medzinárodných obchodných vzťahoch je v priamej súvislosti s obchodnou bilanciou krajiny a jej aktívnym, resp. pasívnym saldom.

Dlhodobý vývoj cien v zahraničnom obchode SR nie je priaznivý. V rokoch 1993 – 2003 sa ceny v našom ZO vyvíjali nasledovne: priemerný rast cien vývozu (P_v) bol 3,8 % a priemerný rast cien dovozu (P_d) bol 4,2 %.² V celom tomto období bol ukazovateľ RVR nižší ako 1.

Príčiny nepriaznivého stavu a vývoja nášho ZO sú s najväčšou pravdepodobnosťou v komoditnej štruktúre ZO a tým aj v našej výrobnej štruktúre, v nižšej kvalite produkcie a v relatívne vyšších výrobných národných nákladoch na tovary a služby, ktoré vyvážame.³

Zmeniť tieto príčiny tak, aby priniesli aj zmeny

v kvalitatívnych vzťahoch nášho ZO, aby sa medzinárodné výmenné relácie vyvíjali v náš prospech a aby sa deficitné saldo našej obchodnej bilancie zmenilo na aktívne, na to treba celý rad kvalitatívnych zmien v ekonomike.

Analýza zahraničného obchodu SR

Zahraničný obchod SR bol a je výrazne ovplyvnený historickým, ekonomickým a politickým vývojom ešte prvej Československej republiky i spoločnej republiky po druhej svetovej vojne. Po celý ten čas výroba na Slovensku bola charakteristická vysokou výrobnou náročnosťou a nedostatočnou finalizáciou výroby. Po roku 1989 Slovensko prijalo (ešte v rámci ČSFR) stratégiu hospodárskej reformy na urýchlený proces vytvorenia systémových podmienok na vybudovanie trhovej ekonomiky. Uvoľnenie cenovej politiky, zrušenie monopolu zahraničného obchodu a nasledujúca liberalizácia, ako aj s tým súvisiace zavedenie vnútornej konvertibility čs. koruny boli prvými, no najradikálnejšími a pre Slovensko aj najrizikovejšími opatreniami ekonomickej reformy v procese transformácie ekonomiky a spoločnosti.

Na podporu stabilizácie obchodnej a platobnej bilancie boli realizované najprv tri devalvácie čs. koruny na odstránenie rozporu medzi paritou jej kúpnej sily a reálnymi reprodukčnými nákladmi. Neskôr vláda uskutočnila štvrtú devalváciu už slovenskej koruny. Jej dôvodom bola snaha podporiť exportnú výkonnosť a aj tým získať zdroje na financovanie nevyhnutného dovozu. Došlo k zdraženiu dovozu a tým aj k prehľbovaniu vnútornej ekonomickej nerovnováhy. Okrem vnútorných nerovnovážnych ekonomických stavov narastala aj vonkajšia ekonomická nerovnováha.

Účinnosť aj poslednej devalvácie sa znižovala a spolu s absenciou presadzovania progresívnej hospodárskej politiky spôsobili výraznejší a trvalejší rast pasívneho salda zahraničnoobchodnej bilancie. Len čiastočne k jej zlepšeniu pomáhalo niekoľkokrát zavedenie dovoznej prirážky, ktoré zas na druhej strane z dlhodobého hľadiska znižovalo konkurencieschopnosť exportujúcich podnikov. Slovensko prakticky od roku 1993, od vzniku samostatného štátu, má pasívnu obchodnú bilanciu. Výnimkou bol len rok 1994.⁴

doplnená indexom fyzického objemu vývozu, a faktorálna predstava je základnú formu doplnenú indexom vývoja produktivity práce v krajine, prípadne aj indexom vývoja produktivity práce vo svetovom hospodárstve.

² Zdroj: OECD, Ekonóm č. 34, 2004.

³ RVR okrem tejto základnej statickej formy P_v/P_d majú aj dôchodkovú a faktorálnu podobu. Dôchodková forma RVR je základná,

⁴ ŠÚ SR od roku 2005 zverejňuje výsledky ZO podľa novej metodiky kvôli porovnateľnosti s údajmi Eurostatu. Podľa novej metodiky sú prepočítané aj minuloročné výsledky ZO.

Podrobnejšia charakteristika zahraničného obchodu SR, údaje o hodnote vývozu, dovozu, obrate a salde obchodnej bilancie sú v tabuľke 2.

Tabuľka 2 Zahraničný obchod SR v rokoch 1993 – 2004 (v mld. Sk)

Rok	Obrat	Index	Export	Index	Import	Index	Bilancia
1993	363,1	-	168,1	-	195,0	-	-26,9
1994	426,2	1,174	214,4	1,275	211,8	1,086	2,6
1995	515,9	1,210	255,1	1,190	260,8	1,231	-5,7
1996	611,5	1,185	270,6	1,061	340,9	1,307	-70,3
1997	689,6	1,128	324,0	1,197	393,9	1,155	-69,9
1998	838,5	1,216	377,8	1,166	460,7	1,170	-82,9
1999	890,3	1,062	422,3	1,118	468,0	1,016	-45,7
2000	1139,0	1,279	548,3	1,298	590,7	1,262	-42,4
2001	1324,9	1,163	610,7	1,114	713,9	1,209	-103,2
2002	1399,2	1,056	651,3	1,066	747,9	1,048	-96,6
2003	1629,7	1,165	803,0	1,233	826,6	1,105	-23,6
2004	1837,4	1,127	895,2	1,114	942,2	1,114	-47,0

Pomer exportu k importu za obdobie od roku 1993 je vyjadrený v tabuľke 3.

Tabuľka 3 Vývoj pomeru hodnoty exportu k importu v zahraničnom obchode SR v rokoch 1993 – 2004

Rok	Export/import (%)	Rok	Export/import (%)
1993	86,2	1999	90,2
1994	101,2	2000	92,8
1995	97,8	2001	85,5
1996	79,3	2002	87,1
1997	82,2	2003	97,2
1998	82	2004	95

Z údajov uvedených v tabuľkách 2 a 3 môžeme urobiť tieto závery:

1. Od roku 1993 do roku 2004 vzrástol objem hodnoty exportu na 532,5 %, z hodnoty 168,1 mld. Sk na 895,2 mld. Sk.

2. Objem hodnoty importu v uvedenom období vzrástol zo 195 mld. Sk na 942,2 mld. Sk, čo je rast na 483,1 %.

3. Hodnota obratu zahraničného obchodu SR (hodnota exportu a importu) za uvedené roky vzrástla 5,06 krát (506,1 %) z hodnoty 363,1 mld. Sk na 1 837,4 mld. Sk.

4. V uvedenom období vzrástol tak objem hodnoty exportu, ako aj objem hodnoty importu. Ich rast bol ale rozdielny. Objem hodnoty exportu rástol rýchlejšie ako objem hodnoty importu a tým aj rýchlejšie ako objem hodnoty obratu ZO. Rast objemu hodnoty exportu bol 532,5 % a objemu hodnoty importu 483,1 %. Index rastu objemu hodnoty exportu oproti importu bol 1,102 (110,2 %). Ani tento rýchlejší rast objemu

hodnoty exportu nedokázal likvidovať pasívne saldo obchodnej bilancie zahraničného obchodu SR. Cenový vývoj bol opačný. Rýchlejšie a viac rástli svetové ceny tovarov, ktoré sme dovážali, ako ceny nášho vývozu.

5. Ak dáme do pomeru objem hodnoty exportu k objemu hodnoty importu v jednotlivých uvádzaných rokoch, tak tento vzťah nám dosť presne kopíruje vývoj salda obchodnej bilancie.

6. Počas celého hodnoteného obdobia zahraničnoobchodná bilancia SR vykazovala deficit (pasívne saldo), až na rok 1994, keď bola aktívna. Aktívne saldo bolo 2,6 mld. Sk.

7. Najvyšší schodok v zahranično-obchodnej bilancii SR bol v roku 2001. Predstavoval 103,2 mld. Sk a vyjadroval viac ako 10 %-ný podiel na vytvorenom HDP v danom roku. V nasledujúcom roku 2002 sa schodok znížil na -96,6 mld. Sk a predstavoval 8,7 % HDP. V roku 2003 sa znížil schodok obchodnej bilancie na -23,58 mld. Sk, čo predstavovalo 2,0 % vytvoreného ročného HDP. V roku 2004 znovu vzrástol schodok zahranično-obchodnej bilancie na -47,0 mld. Sk, čo je 3,5 % HDP.

8. Štruktúra našej ekonomiky a výroby je stále náročná na spotrebu surovín, materiálu a energie, ktoré doma nemáme v potrebnom rozsahu a kvalite a musíme ich dovážať (železná ruda, uhlie, koks, plyn, ropa ...). Náš import preto zahŕňa relatívne vysoký podiel tovarov na výrobnú spotrebu, ktoré doma nedokážeme vyrobiť (jedným z dôvodov sú aj prírodné podmienky).

Záver

Hlavné problémy, ktoré sú príčinou nevyváženeosti našej zahraničnoobchodnej bilancie sme už uviedli. Je to súčasná komoditná štruktúra nášho vývozu a dovozu, ktorá vyplýva z existujúcej výrobnéj štruktúry našej ekonomiky, ktorú sme zdedili. S jej zmenou v prospech zefektívnenia celého nášho hospodárstva sme sa doteraz nedokázali vysporiadať. V porovnaní s vyspelými priemyselnými štátmi máme aj nižšiu kvalitu a produktivitu práce a tým aj nižšiu konkurencieschopnosť.

Literatúra

1. Samson, Š. a kol.: Svetová ekonomika, Viena Košice, 2000, ISBN: 80-7099-508-4.
2. Materiály ŠÚ SR.

KRÁTKODOBÉ MODELOVANIE MZDOVÉHO VÝVOJA

Ing. Anna Vladová*

Pozícia SR v medzinárodných porovnaníach mzdovej úrovne a jej determinantov

Vysvetlenie kauzálnych zákonitostí vývoja miezd patrí v ekonomických teóriách k problematikám s protichodnými závermi, čo potvrdzujú aj praktické skúsenosti s modelovaním miezd štandardizujúcej sa ekonomiky typu Slovenska. Na začiatku hľadania vysvetľujúcich premenných mzdového vývoja v podmienkach slovenskej ekonomiky treba uviesť, že Slovensko obsadilo krajné pozície v medzinárodných komparáciách takých makroekonomických veličín, ktoré determinujú mzdu, a aj v samotných mzdových a príjmových porovnávaníach.

Napríklad v mzdovom rebríčku, ktorý zverejnila Federácia európskych zamestnávateľov (FedEE, 2005), skončilo Slovensko na 35. mieste zo 48 porovnávaných krajín a oblastí, a to s hrubou mzdou, ktorá dosahuje len 11 % dánskej mzdy (štúdia vychádza zo štatistických údajov o priemernej hodinovej mzde v 31 pracovných zaradeniach v troch veľkostných kategóriách podnikov).

V rámci krajín Európskej únie Slovensko vykazuje jeden z najnižších podielov kompenzácií zamestnancov na hrubom domácom produkte. To znamená, že z celkových národohospodárskych dôchodkov vytvorených v ekonomike prípadne zamestnancom na Slovensku menej ako zamestnancom v iných krajinách EÚ. Zatiaľ čo obvyklé rozdelenie dôchodkov v krajinách eurozóny vychádza v prospech zamestnancov, na Slovensku je tento pomer obrátený v prospech zamestnávateľov.

V relatívne nízkej hrubej mzde a nízkych kompenzáciách sú navyše zahrnuté relatívne vysoké sociálne príspevky¹, ktoré zahŕňajú odvody dané poisťným systémom zdravotného, nemocenského, starobného, invalidného poistenia, poistenia v nezamestnanosti, garančného, úrazového poistenia a poistenia do rezervného fondu solidarity. Odvody na Slovensku patria k najvyšším v rámci OECD (Svetová banka, apríl 2005). Na Slovensku smeruje do sektora verejnej správy väčšia časť hrubej mzdy a kompenzácií, ako je priemer za OECD a relatívne menšia časť do sektora domácností (zamestnancom) na ďalšie použitie.

* V čase spracovania tohto materiálu autorka pracovala v Národnej banke Slovenska.

¹ Rozsah začlenenenia sociálnych príspevkov v hrubej mzde a kompenzáciách zamestnancov sa líši. Hrubá mzda zahŕňa sociálne príspevky platené zamestnancami; kompenzácie zamestnancov zahŕňajú okrem hrubých miezd a plátov aj sociálne príspevky platené zamestnávateľmi za zamestnancov.

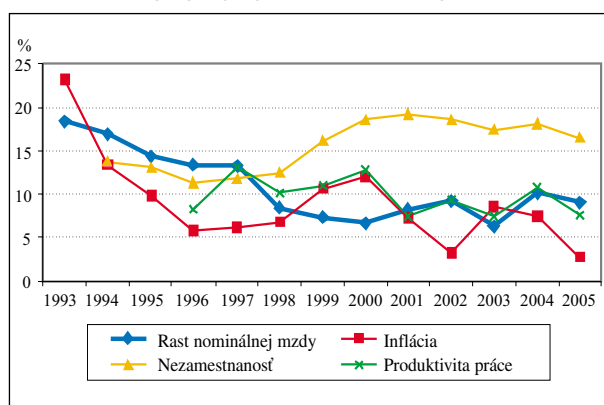
Dôsledkom relatívne nízkych miezd a nízkej účasti zamestnancov na rozdelení národohospodárskych dôchodkov, sčasti odčerpávaných relatívne vysokými odvodmi, je nižšia úroveň spotrebného dopytu, ak ho meriame ako podiel konečnej spotreby domácností na celkovom objeme vyprodukovaných tovarov a služieb v ekonomike. V rámci EÚ patrí Slovensko ku krajinám s najnižším podielom súkromnej spotreby na hrubom domácom produkte.

Stručný náčrt komparácie mzdy, jej zložiek a jej prejavu v spotrebnom dopyte je nutné prepojiť s pohľadom z produkčnej stránky, kde sa mzdová úroveň formuje. Vychádzajúc z porovnania údajov za krajiny Európskej únie, Slovensko má jednu z najnižších úrovní pridanej hodnoty, pripadajúcu na jedného zamestnanca. Nízka úroveň pridanej hodnoty potom korešponduje s nízkou mzdovou hladinou, ktorú je možné udržiavať aj v dôsledku vysokej miery nezamestnanosti, jednej z najvyšších v rámci EÚ.

Načrtnuté príčiny a dôsledky mzdového vývoja treba monitorovať a prehodnocovať nielen z dlhodobého hľadiska mzdového dobiehania slovenskej ekonomiky, ale je vhodné zohľadniť ich aj pri ekonomickej interpretácii krátkodobého modelového vzťahu medzi mzdou a jej determinantmi. Všeobecne sa za hlavné determinanty mzdy považujú: inflácia, produktivita práce a nezamestnanosť. Historický vývoj mzdy a jej všeobecných determinantov zobrazuje nasledujúci graf, v ktorom:

- inflácia je definovaná ako medziročná miera rastu spotrebiteľských cien, meraná na úplnom spotrebnom koši,
- nezamestnanosť je definovaná ako miera nezamestnanosti podľa výberového zisťovania pracovných síl,
- produktivita práce predstavuje medziročnú mieru rastu produktivity práce, meranú podielom hrubého domáceho produktu na jedného zamestnaného v bežných cenách.

Graf 1 Mzdový vývoj a jeho determinanty

Z kvantifikácie vzájomných vzťahov na ročných údajoch vyplýva, že vývoj nominálnej mzdy v celom doterajšom období bol pozitívne korelovaný s vývojom inflácie s časovým oneskorením jedného roka (koeficient korelácie +0,7) a negatívne korelovaný s vývojom nezamestnanosti bez časového posunu (koeficient korelácie -0,7). V skrátenom období rokov 2001 – 2005 možno vývoj mzdy vysvetliť vývojom produktivity práce, a to spoľahlivejšie ako v predchádzajúcich prípadoch (koeficient korelácie sa zvýšil na +0,8). V reálnej ekonomike však jednotlivé faktory pôsobia vo vzájomnej súčinnosti. Kompozitný typ modelu prezentovaný v nasledujúcej časti opisuje súčasné pôsobenie vybraných premenných na krátkodobé formovanie nominálnej mzdy.

Kompozitný model mzdového vývoja

Konštrukcia modelu vychádza z doterajších pozorovaní obvyklej praxe kolektívneho vyjednávania na Slovensku, z vyhodnotenia doposiaľ zaznamenaných odchýlok krátkodobých prognóz od skutočného vývoja, čo bolo doplnené matematickým aparátom Európskej centrálnej banky a podporené ekonomickou teóriou. Kompozitný model mzdového vývoja bol skonštruovaný na báze štvrtročných údajov v bežných cenách, publikovaných ŠÚ SR za obdobie od 1. štvrťroka 1993 po 3. štvrťrok 2005. Keďže časový rad údajov o nominálnej mzde vykazuje významnú sezónnosť, údaje boli sezónne očistené. Model umožňuje prognózovať vývoj nominálnej mzdy na najbližšie štyri štvrťroky.

Kompozitný model mzdového vývoja pozostáva z dvoch samostatných zložiek. Prvá vychádza zo všeobecnej platnosti atribútu nominálnej mzdy, ktorou je mzdová rigidita smerom nadol. V modeli je zohľadnená tak, že z celkového mzdového rastu sa vyčlení rigidná časť mzdy, a to pomocou matematického aparátu, ktorý používa Európska centrálna banka napríklad na analýzu produktu. Vyčlenenú časť mzdového rastu nazývame efekt prenosu z predchádzajúceho roka². Reziduálnou časťou k celkovému mzdovému rastu je potom „aktuálna mzdová dynamika bežného roka“, ktorá je vysvetľovaná v druhej zložke kompozitného modelu.

$$\text{Celkový mzdový rast} = \text{efekt prenosu} + \text{aktuálna mzdová dynamika}$$

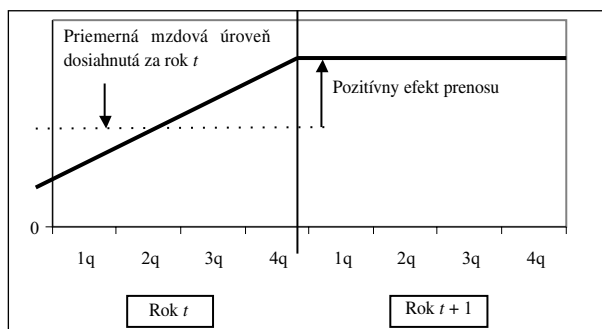
Konštrukcia druhej zložky modelu bola zameraná na hľadanie takých vysvetľujúcich premenných, ktoré by dokázali dostatočne spoľahlivo opísať stret záujmov zamestnanca a zamestnávateľa pri mzdovom vyjednaní. Z tohto dôvodu premenné vysvetľujúce vývoj aktuálnej dynamiky pochádzajú z dvoch údajových zdrojov: z okruhu cenovej štatistiky, ktorá poskytuje dáta sledované zamestnancami a z okruhu finančnej štatistiky, výsledky ktorej monitorujú zamestnávateľa.

Efekt prenosu z predchádzajúceho roka

Vychádzajúc z predpokladu, že dohodnutá nominálna mzda nemá tendenciu klesať, ale posúvať sa nahor, v prvom kroku bola pomocou jednoduchého matematického aparátu oddelená rigidná zložka od aktuálnej dynamiky mzdového rastu. Rigidná zložka v tomto ponímaní predstavuje tú časť priemerného ročného tempa mzdového rastu, ktorá je výsledkom prenosu mzdovej úrovne z posledného štvrťroka predchádzajúceho roka do nasledujúcich štyroch štvrťrokov.

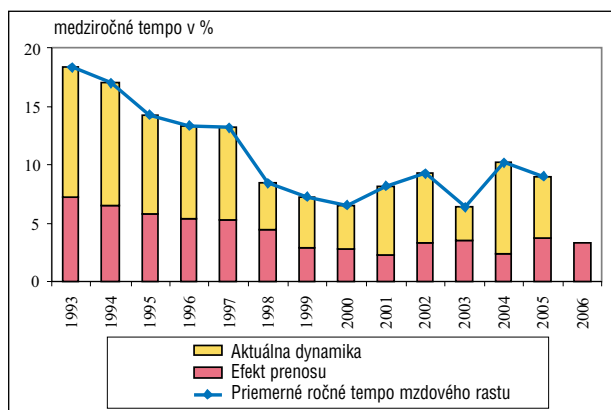
Sezónne očistený časový rad údajov o nominálnej mzde má zo štvrťroka na štvrťrok rastúcu tendenciu. Uvažujme rok (t) a jeho najvyššiu absolútnu mzdovú úroveň, ktorá v sezónne očistenom časovom rade prináleží poslednému štvrťroku. Ak v priebehu celého nasledujúceho roka ($t + 1$) sa mzda nezmení a zostane na najvyššej úrovni roka (t), v priemere bude mzdová úroveň v roku ($t + 1$) vyššia ako priemerná mzdová úroveň v roku (t), a to práve o hodnotu efektu prenosu. Efekt prenosu mzdovej úrovne z konca predchádzajúceho roka do nasledujúceho roka (*carry-over effect*) je v prípade mzdového vývoja pozitívny. To znamená, že vykazuje rast priemernej mzdovej úrovne aj napriek tomu, že v priebehu roka ($t + 1$) nedošlo k žiadnym mzdovým úpravám. Až po odpočítaní efektu prenosu od skutočne dosiahnutého priemerného ročného tempa mzdového rastu možno získať informáciu o tom, aká bola aktuálna mzdová dynamika v roku ($t + 1$).

Graf 2 Mzdová úroveň

Historickú dynamiku priemernej mesačnej mzdy zamestnanca² v SR v členení na efekt prenosu a aktuálnu dynamiku zobrazuje graf 3. V grafe je premietnutý aj

² Prvotný zdroj údajov: ŠÚ SR; údaje sú získavané z vyčerpávajúceho zisťovania v organizáciách vykonávajúcich finančné sprostredkovanie a všetkých nepodnikateľských organizáciách bez ohľadu na počet zamestnancov a zo štvrtročného výberového zisťovania v podnikateľských organizáciách s 20 a viac zamestnancami, alebo s počtom zamestnancov do 19, ktoré majú ročnú produkciu 100 mil. Sk a viac, ktoré je organizované výberovým spôsobom od roku 2004. Údaje za iné malé podniky s počtom zamestnancov do 19 sú získavané z výberového štvrtročného zisťovania. Mzdy za zamestnancov u živnostníkov sú získavané kvalifikovaným odhadom.

Graf 3 Mzdový vývoj

Zdroj: ŠÚ SR, vlastné výpočty.

odhad vývoja mzdy vo 4. štvrťroku 2005, ktorý vychádza z mesačných údajov o vývoji nominálnej mzdy vo vybraných odvetviach (údaje ŠÚ SR o priemernej mzde zamestnanca v 4. štvrťroku 2005 v čase spracovania príspevku neboli k dispozícii). Zohľadnenie odhadu 4. štvrťroku 2005 zároveň umožnilo vypočítať efekt prenosu na rok 2006.

V období rokov 1993 – 2001 mala hodnota efektu prenosu takmer lineárne klesajúcu tendenciu. Z roka na rok predznamenávala vždy nižšie tempo mzdového rastu na bezprostredne nasledujúci rok. Efekt prenosu mzdovej úrovne z konca predchádzajúceho roka bol o to nižší, o čo nižšia bola relácia mzdy v poslednom štvrťroku k prvým trom štvrťrokom v bežnom roku. Od roku 2002 bol lineárny pokles vystriedaný osciláciou efektu prenosu okolo hodnoty 3,2 %. Z údajov za predchádzajúci rok možno vypočítať, že mzdový vývoj v roku 2005 predznamenal efekt prenosu na rok 2006 vo výške okolo 3,3 % (efekt prenosu na rok 2005 bol 3,7 %). To znamená, že ak sa úroveň priemernej mzdy v priebehu roka 2006 nebude upravovať, priemerná ročná mzda v roku 2006 bude o približne 3,3 % vyššia ako jej priemerná úroveň v predchádzajúcom roku. Vyčíslené hodnoty efektu prenosu tvoria prvú z dvoch zložiek kompozitného modelu mzdového vývoja.

Aktuálna mzdová dynamika bežného roka

Druhou (reziduálnou) zložkou výsledného ročného tempa mzdového rastu je aktuálna dynamika bežného roka, ktorú možno definovať ako dôsledok mzdových úprav v bežnom roku. Základnými charakteristikami jej doterajšieho vývoja bolo, že po prvé, aktuálna mzdová dynamika nadobúdala iba kladné hodnoty, čo potvrdzuje rigiditu nominálnej mzdy smerom nadol a po druhé, vyvíjala sa nezávisle od hodnôt efektu prenosu. Na porovnanie –

najvyššia aktuálna dynamika bola zaznamenaná v roku 1993 (11,2 percentuálneho bodu z celkového rastu miezd o 18,4 %), pravdepodobne ako valorizačná korekcia vo vtedajšom vysoko inflačnom prostredí (nad 20 %). Historicky najnižšia aktuálna dynamika bola v roku 2003 (2,9 percentuálneho bodu z celkového mzdového rastu o 6,3 %), čo na prvý pohľad korešponduje s nízkou infláciou z predchádzajúceho roka (3,3 % v roku 2002). Priemerná ročná aktuálna dynamika v období rokov 1994 – 2005 po vylúčení extrémnych hodnôt bola 6,6 %, v roku 2005 po zohľadnení odhadovaného mzdového vývoja v 4. štvrťroku 2005 dosiahla 5,3 %. Výpočet aktuálnej dynamiky miezd možno aplikovať nielen na ročné, ale aj na štvrťročné údaje (tab.1).

Po odčlenení aktuálnej dynamiky od efektu prenosu v rámci celkového tempa mzdového rastu sa možno zaoberať hľadaním premenných, ktoré by dostatočne presne vysvetlili vývoj aktuálnej mzdovej dynamiky bežného roka. Okruh hľadaných vysvetľujúcich premenných bol vymedzený cenovou a finančnou štatistikou so zámerom dokumentovať stret dvoch záujmov pri vyjednávaní nominálnej mzdy – záujmov zamestnanca a zamestnávateľa. Záujmom zamestnanca a odborových organizácií je zabezpečiť mzdový rast minimálne na úrovni inflácie, teda minimálnym záujmom je valorizácia nominálnej mzdy. Záujmom zamestnávateľa je efektívna mzdová politika, ktorá by nemala ohroziť výsledky jeho hospodárenia. Vzhľadom na obmedzenú štatistickú dostupnosť alebo nejednotné definíčné vymedzenie a pokrytie potrebných ukazovateľov v rámci finančnej štatistiky sme abstrahovali od hľadania určitého trvalo udržateľného podielu mzdových (resp. pracovných) nákladov na celkových nákladoch či od vzťahu mzdových (resp. pracovných) nákladov k produktivite práce. Posledné uvedené indikátory by mohli byť nahradené údajmi z národohospodárskeho účtovníctva ESA 95, ale jedným zo zámerov opísaného procesu modelovania bola snaha o jednoducho interpretovateľný pohľad zamestnávateľa na mechanizmus vyjednávania nominálnej mzdy s využitím údajov finančnej štatistiky. Napokon, finančná štatistika ponúka prehľad o výsledkoch finančného hospodárenia, v ktorom sú premietnuté aj zmeny v počte zamestnancov, aj dôsledky

Tabuľka 1 Rozklad anualizovaného ročného tempa mzdového rastu v roku 2005

	Efekt prenosu z predchádzajúceho roka	Anualizovaná aktuálna mzdová dynamika	Celkové anualizované tempo mzdového rastu v bežnom štvrťroku
1. štvrťrok 2005	3,7 %	6,2 p. b.	9,9 %
2. štvrťrok 2005	3,7 %	5,8 p. b.	9,5 %
3. štvrťrok 2005	3,7 %	6,1 p. b.	9,8 %
4. štvrťrok 2005	3,7 %	5,3 p. b.	9,0 %

Zdroj: ŠÚ SR, vlastné odhady a výpočty.

zavádzania procesov zvyšovania produktivity práce vo výrobných aj nevýrobných procesoch.

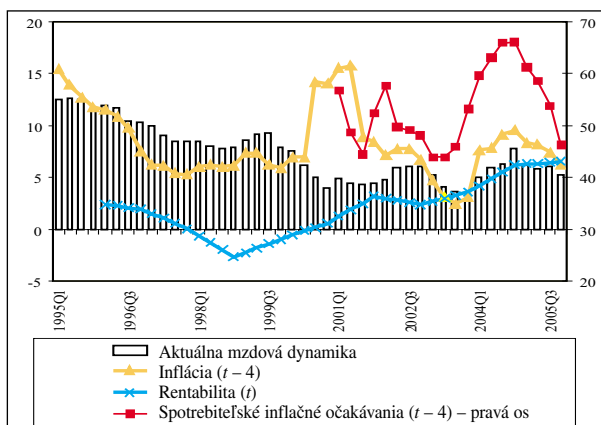
Prepis valorizačného záujmu zamestnancov do modelu predpokladá poznať, ako zamestnanci definujú mieru inflácie a ktoré časové obdobie zohľadňujú (predchádzajúci rok, bežný rok, nasledujúci rok). Základné ekonomické teórie pracujú s očakávanou infláciou, ale odlišujú sa práve uhlom pohľadu na očakávania zamestnancov, ktoré môžu nadobúdať od extrémne optimistických až po extrémne pesimistické očakávania v porovnaní so skutočne dosiahnutou mierou inflácie. V odpovedi na otázku, ktoré obdobie je pre valorizáciu miezd určujúce, môže v dvoch základných variantoch ísť o mieru inflácie v predchádzajúcom roku alebo o jej odhad na bežný rok. Okrem toho možno využívať rôzne modifikované varianty valorizácie mzdy. Doterajšie pozorovania sú naklonené tvrdeniu, že za prevládajúci mechanizmus pri kolektívnom vyjednávaní miezd sa považuje valorizácia mzdy o infláciu z predchádzajúceho roka. Testovanie na štvrtročných dátach potvrdilo vysokú koreláciu medzi mzdovým rastom a minuloročnou infláciou predovšetkým od 1. štvrťroka 2002, pričom z okruhu cenovej štatistiky bola testovaná skutočne dosiahnutá miera inflácie, meraná indeksom spotrebiteľských cien na celom spotrebnom koši.

Kvalita vyrovnania sa zvýšila po doplnení vyššie uvedené vzťahu o novú premennú, ktorou bola očakávaná miera inflácie, meraná názormi spotrebiteľov na vývoj cien tovarov a služieb v nasledujúcich 12 mesiacoch na Slovensku. Rovnako ako na vývoj inflácie, aj na spotrebiteľské inflačné očakávania reagovala nominálna mzda s časovým oneskorením štyroch štvrtrokov (4Q). Pritom spotrebiteľské inflačné očakávania v období $t - 4Q$ sú subjektívnym odhadom inflácie na obdobie t a bez ohľadu na to, akú presnosť odhadu dosahujú, z testovaní vyplýva, že pri vysvetľovaní mzdového vývoja dobre plnia úlohu podporného ukazovateľa. Zároveň treba uviesť aj ďalší z čiastkových výsledkov testovania, a síce, že postupne slabne sila spotrebiteľských očakávaní a narastá sila skutočne dosiahnutej inflácie, čo možno pripísať stabilizácii a väčšej transparentnosti inflačného prostredia.

Pri hľadaní vysvetľujúcej premennej zo strany zamestnávateľov je opäť namieste otázka určujúceho obdobia a rovnako aj spôsob merania efektivity mzdovej politiky. Z okruhu údajov finančnej štatistiky boli testované absolútne i relatívne ukazovatele (absolútny objem hospodárskeho výsledku, rentabilita nákladov, rentabilita tržieb z vlastných výkonov, rentabilita tržieb od obyvateľstva, krytie nákladov úvermi, nákladovosť výnosov). Po štatistickej a ekonomickej verifikácii zostala k dispozícii na ďalšie úvahy a vysvetľovanie mzdového vývoja rentabilita nákladov, aj to iba od 1. štvrťroku 2001, pričom kvalitnejšie vyrovnanie poskytuje až pohľad od 1. štvrťroku 2003.

Údajové podklady vybrané na testovanie možno zhrnúť na nasledujúcom grafe, ktorý ponúka štvrtročný vývojový pohľad.

Graf 4 Aktuálna mzdová dynamika a vysvetľujúce premenné

Z viacerých overovaných kombinácií rôznych premenných a rôzneho časového posunu uvádzame ten, ktorý najlepšie spĺňa jednoduché pravidlá štatistickej a ekonomickej verifikácie. Vychádza z užšie ohraničeného obdobia 1Q 2003 – 3Q 2005 a jeho funkcia má tvar:

Aktuálna mzdová dynamika = $f(CE(t-4); CPI(t-4); R(t))$,

kde $CE(t-4)$ predstavuje spotrebiteľské inflačné očakávania s časovým oneskorením štyroch štvrtrokov, ktoré sú v tvare anualizovaného indexu mesačne zisťovaných odpovedí respondentov na otázku „Aký vývoj cien tovarov a služieb očakávate v nasledujúcich 12 mesiacoch na Slovensku?“, pričom zohľadňované odpovede majú charakter kvalitatívneho hodnotenia (zvyší sa – nezmení sa – zníži sa) a index sa vypočíta ako vážené porovnanie kladných a záporných odpovedí (hodnoty indexu sú kladné); takto spracované údaje sú dostupné od 1. štvrťroka 2001,

– $CP(t-4)$ je inflácia meraná indexom spotrebiteľských cien s časovým oneskorením štyroch štvrtrokov,

– $R(t)$ je rentabilita nákladov v tvare vyhladeného anualizovaného podielu hospodárskeho výsledku na nákladoch v nefinančných spoločnostiach s 20 a viac zamestnancami; takto spracované údaje sú dostupné od 1. štvrťroku 1996. Vzhľadom na anualizáciu finančných výsledkov sa v nominálnej mzde bežného štvrťroka zohľadňuje skutočne dosiahnutá rentabilita za ostatné štyri štvrtroky.

Prognóza rastu nominálnej mzdy na rok 2006

Prognóza priemerného ročného tempa mzdového rastu na rok 2006 bude súčtom efektu prenosu z predchádzajúceho roka (3,3 %, ako bolo uvedené vyššie) a aktuálnej mzdovej dynamiky bežného roka. Ak považujeme odhadnutý model aktuálnej mzdovej dynamiky za ekonomicke interpretovateľný, na začiatku jeho využitia na prognostické účely je nutné zvážiť jeho použiteľnosť na prognózovanie v období najbližších štyroch štvrtrokov. Problémom prognózovania je poznanie dostatočne spoľahliv-

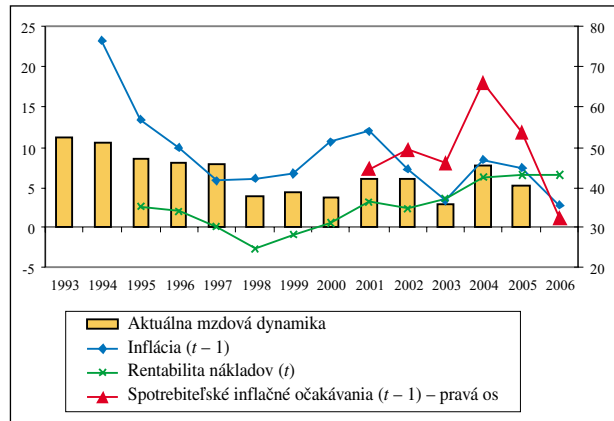
vých hodnôt vysvetľujúcich premenných na obdobie prognózy. V prípade uvedeného modelu sú na obdobie požadovaných najbližších štyroch štvrtrokov k dispozícii spotrebiteľské inflačné očakávania zo Spotrebiteľského barometra Štatistického úradu SR a skutočný vývoj inflácie meraný Štatistickým úradom SR.

Chýbajúcou premennou je odhad rentability na najbližšie štyri štvrtroky. Prípadným vyradením rentability z opísaného modelu, a teda z procesu vysvetľovania krátkodobého mzdového vývoja by sme dospeli k ťažko ekonomicky interpretovateľným a odôvodniteľným výsledkom. Aktuálne nízkoinflačné prostredie (na ktoré už výrazne zareagovali aj spotrebiteľské inflačné očakávania) by na rok 2006 totiž indikovalo len minimálny, doposiaľ najnižší rast nominálnej mzdy v histórii slovenskej ekonomiky, čo je vylúčené aj s prihliadnutím na charakter volebného roka ako zmeny politického cyklu. Okrem toho sa ekonomika nachádza v rastovej etape konjunkturálneho cyklu so zvyšujúcim sa tempom hospodárskeho rastu, domáceho dopytu, exportu, zamestnanosti a so zlepšujúcim sa finančným hospodárením. Preto typické ukazovatele, ktoré boli doposiaľ postačujúce na predikciu nominálnej mzdy, minimálne v krátkodobom horizonte nebudú vedieť dostatočne presne vysvetliť vývoj aktuálnej mzdovej dynamiky a celkovej nominálnej mzdy. Ako vidno z grafu, nízka inflácia v roku 2005 a razantné zníženie spotrebiteľských inflačných očakávaní vo vzájomnej súčinnosti neposkytujú takmer žiaden, resp. len minimálny priestor na rast aktuálnej mzdovej dynamiky v roku 2006.

Určitý opodstatnený priestor na budúci rast aktuálnej mzdovej dynamiky môže byť daný zlepšujúcim sa finančným hospodárením podnikateľských subjektov, pričom graf znázorňuje rentabilitu nákladov na rok 2006 ako nezmenený stav z predchádzajúceho roka. Grafické určenie očakávanej rentability v roku 2006 na úrovni predchádzajúceho roka pritom predstavuje konzervatívny odhad oproti štatisticky vierohodnejším prístupom získania odhadov rentability. Tieto odhady možno získať pomocou modelu trendového vývoja alebo možno použiť presne vymedzené čiastkové výsledky konjunkturálnych prieskumov v stavebníctve, alebo v krajnom prípade možno rentabilitu nahradiť tempom rastu HDP, pričom HDP patrí k najčastejšie predikovaným ukazovateľom.

Každý z troch uvedených prístupov k odhadu rentability indikuje na rok 2006 vyššiu úroveň (v dostupnom časovom rade historicky najvyššiu) v porovnaní so zvoleným konzervatívnym postupom, čo treba vziať do úvahy pri ekonomickej interpretácii výsledného tempa mzdového rastu, uvedeného nižšie. Ak zapracujeme konzervatívny odhad rentability, skutočnú infláciu a namerané spotrebiteľské inflačné očakávania s prí-

Graf 5 Vývoj aktuálnej mzdovej dynamiky a jej vysvetľujúcich premenných

slušným časovým posunom do modelu aktuálnej mzdovej dynamiky, výsledkom budú štvrtročné odhady, ktoré v ročnom priemere predstavujú 4,9 percentuálneho bodu (5,3 p. b. v predchádzajúcom roku). Vychádzajúc z kompozitného modelu nominálnej mzdy, po započítaní efektu prenosu z predchádzajúceho roka možno v roku 2006 očakávať rast nominálnej mzdy o 8,2 %.

Tab. 2 Prognóza priemerného ročného tempa mzdového rastu na rok 2006

Funkčný tvar modelu pre aktuálnu mzdovú dynamiku	Efekt prenosu v %	Aktuálna mzdová dynamika v p. b.	Tempo mzdového rastu v %
$f(CE(t-4); CPI(t-4); R(t))$	3,3	4,9	8,2

Uvedený aditívny postup k odhadu tempa rastu nominálnej mzdy možno aplikovať aj na odmenách zamestnancov v rámci dôchodkového prístupu k výpočtu hrubého domáceho produktu. Je vhodným inštrumentom nielen na prognózu, ale aj na analýzu mzdového vývoja.

Predikcie mzdového vývoja sú z národohospodárskeho pohľadu dôležitým podkladom menovopolitických rozhodnutí o nastavení menovej politiky a súčasne patria k hlavným fiškálnym predpokladom nastavenia príjmovej zložky verejných rozpočtov. Úroveň a tempo rastu miezd z mikroekonomického hľadiska predstavuje zásadný faktor životnej úrovne obyvateľstva. Uvedené hľadiská určujú postavenie správnych predikcií vývoja mzdy v ekonomike.

Použitá literatúra a iné zdroje:

1. www.europa.eu.int
2. www.fedee.com
3. www.ecb.int
4. Lukáčiková, A. – Szomolányi, K. – Lukáčik, M.: Modelovanie mzdového vývoja, Manažment v teórii a praxi, 2/2005.
5. Publikácie a produkty Štatistického úradu Slovenskej republiky.

STRESOVÉ TESTOVANIE SLOVENSKEHO BANKOVÉHO SEKTORA

Pavol Jurča, Štefan Rychtárik, Národná banka Slovenska

Cieľom stresového testovania používaného regulátorom je kvantifikácia schopnosti jednotlivých bánk zvládnuť určité výnimočné trhové alebo makroekonomické podmienky a tiež otestovať bankový sektor ako systém. Použité metódy sú založené na princípoch, aké používajú aj ostatné centrálné banky členských štátov EÚ a Medzinárodný menový fond. Výsledky stresových testov sú súčasťou systémových analýz bankového sektora a sú pravidelne prerokúvané v Bankovej rade NBS. Ide však iba o približnú predstavu a prezentované výsledky nemožno brať ako presné vyčíslenie možných dôsledkov ani ako predikciu vývoja.

Devízové riziko

Devízovému riziku je banka vystavená v prípade, ak má v niektorej cudzej mene nesúlad medzi objemom aktív a pasív. Ak má v niektorej cudzej mene prebytok aktív nad pasívami (tzv. dlhá devízová pozícia), je vystavená riziku straty v prípade posilnenia koruny voči tejto mene. Pri meraní devízového rizika sa preto vychádza z veľkosti otvorených pozícií v jednotlivých menách súhrnne za súvahu aj podsúvahu (s výnimkou pohľadávok/závazkov zo zverených hodnôt). Stresové testovanie devízového rizika je potom založené na kvantifikácii veľkosti tejto straty vypočítanej ako súčin predpokladanej zmeny výmenného kurzu a hodnoty otvorenej pozície a následnej zmeny ukazovateľa kapitálovej primeranosti po odpočítaní tejto straty z vlastných zdrojov¹.

Pri stresovom testovaní devízového rizika použijeme dva prístupy tvorby stresových scenárov:

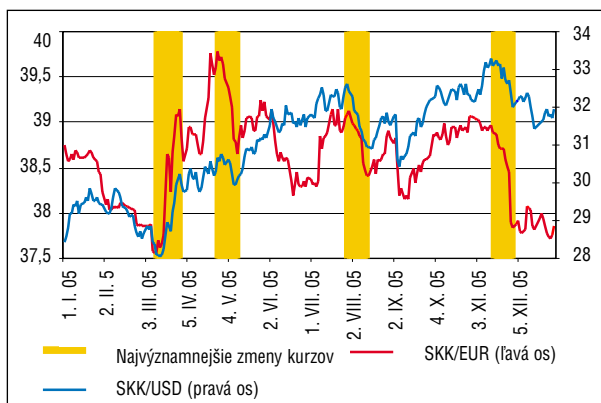
- prístup založený na predpoklade zopakovania historicky „najhorších“ zmien vo výmenných kurzoch v stanovenom období,
- prístup založený na simulovaných zmenách výmenných kurzov, pričom simulácia je založená na expertnom odhade zmeny jedného kurzu a vzájomných korelácií medzi kurzami odhadnutých z historických dát.

Scenár 1 až 3: Historicky najhoršie zmeny kurzov

Tento prístup tvorby stresových scenárov je založený výlučne na historickom vývoji výmenných kurzov (v čase od 1. 1. 2004 do 31. 12. 2005) v sledovanom období počas 10 pracovných dní. Zvolené obdobie 10 dní pritom zohľadňuje predpoklad, že v prípade náhlych a výrazných zmien výmenných kurzov nebudú devízové pozície uzatvorené ihneď. Pri výpočte straty k danému dňu sa potom predpokladá, že „najhoršie“ relatívne zmeny kurzov sa zopakujú počas nasledujúcich 10 dní.

Prvou možnosťou je zvoliť sledované obdobie 10 dní rovnako pre celý bankový sektor, a to tak, že v dôsledku zmeny kurzov rovnakej ako v tomto období by ban-

Graf 1 Vývoj kurzu EUR a SKK v roku 2005

Zdroj: NBS.

kový sektor ako celok utrpel najväčšiu stratu. V tomto prípade by bankový sektor ako celok dosiahol najväčšiu stratu pri zopakovaní vývoja kurzov v období od 11. 3. 2005 do 29. 3. 2005 (scenár 1), resp. v období od 14. 4. 2005 do 28. 4. 2005 (scenár 2). V oboch obdobiach prišlo k výraznejšiemu oslabeniu slovenskej meny voči EUR (o 3,7 %, resp. 2,8 %) aj USD (o 7,1 %, resp. 3,0 %). Dopady oboch scenárov na rozloženie kapitálovej primeranosti bánk sú zobrazené na grafe 1.

Druhou možnosťou je zvoliť sledované obdobie 10 dní individuálne pre každú banku (scenár 3). Pre každú banku teda bolo vybrané obdobie 10 dní, počas ktorého nastala taká zmena výmenných kurzov, ktorá by banke spôsobila najväčšiu stratu. Hoci výsledky tohto stresového scenára nemožno agregovať za celý bankový sektor, tento prístup môže slúžiť ako doplnenie výpočtu VaR. Zatiaľ čo VaR udáva predpokladanú stratu, ktorá by na základe historického vývoja výmenných kurzov s pravdepodobnosťou 99 % nemala byť prekročená, uvedený stresový scenár hovorí o možnej strate v prípade zopakovania toho historického vývoja, ktorý by bol

¹ Pobočky zahraničných bánk sa z výpočtu vylúčili.

v súčasnosti najnepriaznivejší.

Scenár 4 a 5: Simulované zmeny kurzov so zohľadnením korelácií

Prirodzenou nevýhodou stresových scenárov vychádzajúcich výlučne z pozorovania historického vývoja kurzov je ich obmedzená možnosť predikovať budúci vývoj. Toto obmedzenie ešte viac vystupuje do popredia v prípade snahy o predikovanie extrémnych udalostí, pretože ich výskyt v historických údajoch je príliš zriedkavý. Preto je nevyhnutné vytvárať stresové scenáre aj na základe simulácií, resp. predpokladov o vývoji výmenných kurzov. Potom však treba riešiť otázku, ako sa zmena v jednom výmennom kurze prejaví v odhadovaných zmenách ostatných kurzov. Do úvahy treba vziať vzájomné korelácie medzi kurzami, tie však môžu byť v obdobiach výrazných zmien kurzov (tzv. hektických obdobiach) iné ako korelácie odhadované z historického vývoja.

Pri odhade korelácie v hektických obdobiach odhadneme z historického vývoja logaritmov relatívnych zmien² výmenných kurzov v rokoch 2002 – 2005 na základe nasledujúceho modelu:

$$\ln\left(\frac{eur_t}{eur_{t-1}}\right) \sim \omega N(\mu_{eur}, \sigma_{eur}) + (1 - \omega) N(\tilde{\mu}_{eur}, \tilde{\sigma}_{eur}),$$

kde eur_t je výmenný kurz EUR/SKK. Predpokladáme, že logaritmy zmien kurzu EUR sú s pravdepodobnosťou ω z pokojného obdobia (simulované normálnym rozdelením) a s pravdepodobnosťou $1 - \omega$ z hektického obdobia (simulované iným normálnym rozdelením s väčšou štandardnou odchýlkou). Očakávame, že pravdepodobnosť pokojného obdobia bude 70 až 95 %, pričom hektické obdobia je zastúpené menej a vyznačuje sa náhlymi zmenami v hodnote výmenných kurzov a skokovým nárastom volatility. Parametre modelu (vrátane pravdepodobnosti ω pokojného obdobia) boli odhadnuté z historických údajov časového radu výmenných kurzov v rokoch 2002 až 2005 metódou maximálnej vierohodnosti.

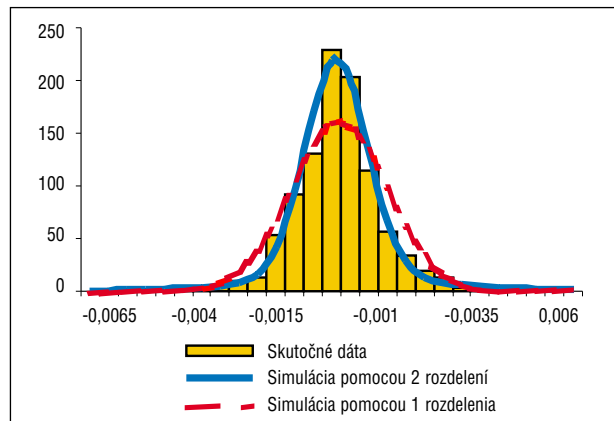
Ako vidieť na grafe 2, model založený na rozlíšení pokojných a hektických období vyznačujúcich sa najmä rôznymi volatilitami lepšie reprezentuje historické údaje ako model založený iba na jednom normálnom rozdelení. Uvedený model navyše dokáže zachytiť skutočnosť, že výskyt extrémnych hodnôt je častejší ako v normálnom rozdelení³.

Poznamenajme, že rozdelenie údajov na hektické a pokojné obdobia nie je založené na nejakej a priori definícii hektických období (napr. podľa veľkosti relatívnej zmeny a pod.). Ide skôr o to, že každému údaju o logaritme zmeny kurzu vieme priradiť pravdepodobnosť, že tento údaj bol z hektického obdobia. Prirodzene, čím väčšia bola relatívna zmena kurzu, tým je väčšia pravdepodobnosť, že údaj bol z hektického obdobia – vzhľadom na charakter modelu to však nemožno povedať jednoznačne. Odhadnutím tejto pravdepodobnosti pre všetky údaje však vypočítame podmienené stredné

Tabuľka 1 Odhadované hodnoty parametrov pre výmenný kurz EUR/SKK

	Pravdepodobnosť	Stredná hodnota	Štandardná odchýlka
Pokojné obdobia	85 %	-0,00012	0,085 %
Hektické obdobia	15 %	0,00033	0,27 %

Graf 2 Porovnanie modelu založeného na jednom normálnom rozdelení a modelu založenom na kombinácii dvoch normálnych rozdelení

Zdroj: NBS, vlastné výpočty

Poznámka: Na vodorovnej osi sú uvedené hodnoty logaritmov zmien kurzu SKK/EUR. Na zvislej osi je uvedený počet dát v intervaloch uvedených na vodorovnej osi.

hodnoty a variancie v pokojnom aj hektickom období pre druhý kurz (napr. USD), ako aj podmienené korelácie medzi oboma kurzami pre pokojné aj pre hektické obdobia.⁴ Výpočty sú založené na klasických vzťahoch pre výpočet stredných hodnôt, variancií a korelácií. Rozdiel je iba v tom, že každý údaj je vážený svojou pravdepodobnosťou, že je z hektického obdobia (resp. z pokojného obdobia, ak počítame tieto veličiny pre pokojné obdobia). Znamená to, že väčšie relatívne zmeny v kurzoch vstupujú do výpočtu s väčšou váhou ako malé zmeny, čo pomáha presnejšie vypočítať koreláciu medzi výmennými kurzami, ktorá nás zaujíma. Hodnoty odhadovaných parametrov sú uvedené v tabuľke 2. Za predpokladu lineárnej závislosti medzi zmenami jednotlivých výmen-

$$\frac{\ln(usd_{t+10} / usd_t) - 10 \tilde{\mu}_{usd}}{\sqrt{10} \tilde{\sigma}_{usd}} = \tilde{\rho}_{usd, eur} \frac{\ln(eur_{t+10} / eur_t) - 10 \tilde{\mu}_{eur}}{\sqrt{10} \tilde{\sigma}_{eur}} + \sqrt{1 - \tilde{\rho}^2} \varepsilon_t \quad \varepsilon_t \sim N(0, \sqrt{10})$$

² Cieľom uvedenej transformácie pôvodných dát je predovšetkým ich stacionarizácia.

³ Nevýhodou modelu však je, že neberie do úvahy autokoreláciu v časových radoch.

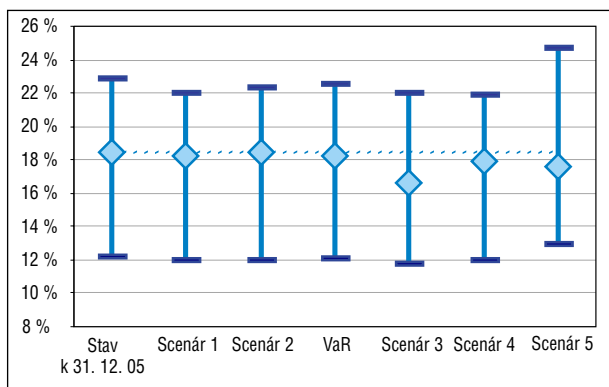
⁴ Bližší popis uvedených výpočtov možno nájsť v článku Kim, J., Finger, Ch. C.: A Stress Test to Incorporate Correlation Breakdown, Journal of Risk (2000).

Tabuľka 2 Odhadované hodnoty parametrov pre jednotlivé meny

			USD	CZK	HUF	PLN	JPY	CHF	GBP
Pokojné obdobie	Stred. hodnota	μ	-0,00022	-0,00007	-0,00009	-0,00012	-0,00017	-0,00014	-0,00017
	Štand. odchýlka	σ	0,29 %	0,15 %	0,19 %	0,24 %	0,26 %	0,12 %	0,27 %
	Korelácia	ρ	31,4 %	26,7 %	21,9 %	8,4 %	21,9 %	69,1 %	39,5 %
Hektické obdobie	Stred. hodnota	$\tilde{\mu}$	0,00033	0,00028	0,00007	0,00008	0,00008	0,00028	0,00024
	Štand. odchýlka	$\tilde{\sigma}$	0,40 %	0,22 %	0,30 %	0,29 %	0,35 %	0,28 %	0,27 %
	Korelácia	$\tilde{\rho}$	69,2 %	66,4 %	45,4 %	31,5 %	45,4 %	93,6 %	79,3 %
Nárast kurzu EUR/SKK o 5 % *			+ 5,3 %	+ 2,8 %	+ 2,5 %	+ 1,7 %	+ 2,9 %	+ 4,9 %	+ 4,0 %
Pokles kurzu EUR/SKK o 5 % *			-5,0 %	-2,6 %	-2,6 %	-1,7 %	-3,0 %	-4,8 %	-3,9 %

*Očakávaná relatívna zmena pri náraste/poklese kurzu EUR/SKK o 5 % za predpokladu hektického obdobia EUR.

Graf 3 Porovnanie dopadov jednotlivých scenárov devízového rizika na rozloženie kapitálovej priramenosti v sektore

Zdroj: NBS, vlastné výpočty.

Poznámka: Na grafe je zobrazený dolný kvartil, medián a horný kvartil rozloženia odhadovaných hodnôt kapitálovej priramenosti v sektore po aplikovaní jednotlivých scenárov.

ných kurzov možno potom s využitím vzťahu: vypočítať očakávané zmeny kurzu USD/SKK (a analogicky aj ostatných kurzov) pri náraste kurzu EUR/SKK o 5 % (scenár 5), ako aj pri poklese tohto kurzu o 5 % (scenár 6) pri zohľadnení korelácií medzi menami za predpokladu hektického obdobia.

Výsledky jednotlivých stresových scenárov naznačujú, že extrémne zmeny výmenných kurzov by nemali výrazne ohroziť stabilitu bankového sektora. Väčšina bánk má dostatočný objem kapitálu na pokrytie výrazných zmien výmenných kurzov.

Úrokové riziko

Stresové testovanie úrokového rizika bolo zamerané iba na úrokové miery v SKK a EUR. Dôvodom je vysoký podiel úrokovu citlivých položiek aktív a pasív práve v týchto menách.⁵ Špecifickým obmedzením stresového testovania úrokového rizika sú predpoklady posunu kri-

⁵ Úrokovu citlivé pozície boli prevzaté zo štvrtročných výkazov bánk o úrokovvej citlivosti.

viek a skutočnosť, že sa nezohľadňuje dopad na maržu.

Pri tvorbe stresových scenárov na úrokové riziko sme vychádzali z historických zmien úrokových sadzieb (mesačné zmeny desaťročných, dvojročných a jednomaesačných bodov na výnosovej krivke od začiatku roka 2003). Historické zmeny boli upravované tak, aby na jednej strane zahŕňali predpoklady možného vývoja úrokových sadzieb a na druhej strane vytvárali stresové situácie. Samotný dopad stresových scenárov sa vypočítal ako rozdiel čistých súčasných hodnôt úrokovu citlivých pozícií pred aplikovaním stresových scenárov a čistých súčasných hodnôt vypočítaných so stresovými hodnotami úrokových sadzieb. Rozdiel v čistých súčasných hodnotách sa odpočítal, resp. pripočítal ku kapitálu banky. Hoci uvedeným postupom možno testovať dopad nárastu aj poklesu úrokových sadzieb, k 31. 12. 2005 by malo na bankový sektor negatívny dopad najmä zvýšenie úrokových sadzieb, ktoré je prezentované v grafe 4.

Scenár 1 a 2: Paralelná zmena výnosových kriviek SKK a EUR

V prvom scenári pre SKK predpokladáme paralelný nárast úrokových sadzieb o 150 bázických bodov a v druhom scenári paralelný nárast výnosovej krivky v EUR o 130 bázických bodov.

Scenár 3 a 4: Zmeny na koncoch výnosovej krivky SKK

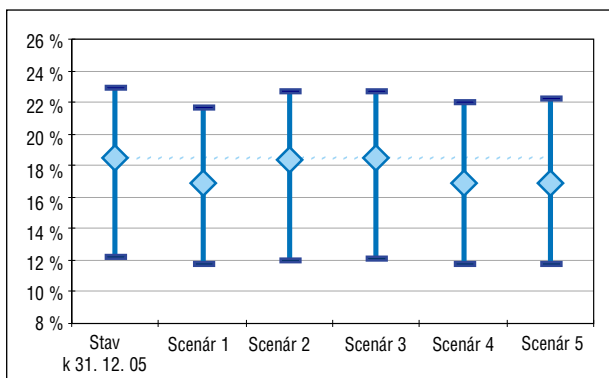
Tretí scenár predstavuje nárast úrokových sadzieb o 150 bázických bodov v najkratšom časovom pásme do jedného mesiaca. Na druhej strane, štvrtý scenár zachytáva rovnaký nárast úrokových sadzieb v najdlhšom časovom pásme.

Scenár 5: Zmena strmosti výnosovej krivky SKK

Posledným scenárom pre úrokové miery v SKK je zmena strmosti výnosovej krivky, teda pokles úrokových sadzieb do jedného roka a nárast úrokových sadzieb v dlhších časových pásmach. Pri tomto scenári sme predpokladali, že úroková sadzba na jeden rok sa

Graf 4 Porovnanie dopadov jednotlivých scenárov úrokového rizika na rozloženie kapitálovej primeranosti v sektore

Zdroj: NBS, vlastné výpočty.

Poznámka: Na grafe je zobrazený dolný kvartil, medián a horný kvartil rozloženia odhadovaných hodnôt kapitálovej primeranosti v sektore po aplikovaní jednotlivých scenárov. Popis scenárov: scenár 1 – paralelný nárast krivky Sk o 150 b. b., scenár 2 – paralelný nárast krivky EUR o 130 b. b., scenár 3 – nárast sadzieb v najkratších pásmach o 150 b. b., scenár 4 – nárast sadzieb v najdlhších pásmach o 150 b. b., scenár 5 – zostrmenie krivky.

nezmenila.

Podobne ako pri devízovom riziku, bankový sektor nie je výrazne zraniteľný v prípade extrémnych zmien úrokových sadzieb.

Bankový sektor bol v roku 2005 citlivý najmä na scenáre 1, 4 a 5, teda na zvyšovanie úrokových sadzieb v dlhších časových pásmach. Súvisí to s klasickou štruktúrou bankových aktív a pasív, keď aktíva bánk majú dlhšiu duráciu ako pasíva. Najväčšie priemerné zníženie (100 b. b.) kapitálovej primeranosti nastalo pri scenári 1 (paralelný nárast úrokových sadzieb o 150 b. b.).

Uskutočnili sme aj doplnkový stresový scenár, ktorý sa štandardne uvádza pri stresovom testovaní úrokového rizika: paralelný nárast úrokových sadzieb o 200 b. b. Pri tomto scenári sa kapitálová primeranosť v bankovom sektore priemerne znížila o 140 b. b.

Kreditné riziko

Pri kreditom riziku ako najvýznamnejšom riziku v podnikaní bánk ide v podstate o stresové testovanie kvality portfólia úverov. Zhoršenie kvality portfólia (zvýšenie podielu úverov s nižšou kvalitou na celkových úveroch) znamená pre banku vyššie náklady na tvorbu opravných položiek alebo odpis pohľadávok. Táto strata znižuje hodnotu vlastných zdrojov a teda aj kapitálovú primeranosť banky. Pri tomto stresovom testovaní využijeme dva scenáre.

Scenár 1: Zmrazenie úverovej aktivity bánk (Credit crunch)

Prvý scenár simuluje podstatné zhoršenie finančnej situácie klientov bánk. Z tohto dôvodu sa predpokladá, že banky v nasledujúcom období výrazne obmedzia poskytovanie nových úverov. V scenári sa preto nemení

hodnota rizikovo vážených aktív. Predpokladáme, že nárast tzv. zlých úverov (NPL)⁶ bude zapríčinený výhradne prechodom už existujúcich úverov z kategórie štandardných a štandardných s výhradou do kategórie klasifikovaných, čo bude dôsledkom zhoršenia finančnej situácie podnikov a domácností.

Vypočítame teda maximálny percentuálny medzimesačný nárast hodnoty zlých úverov (Δ) počas roku 2005 a budeme predpokladať, že takýto nárast, upravený multiplikátorom M , nastane v nasledujúcom období. Hodnota zlých úverov pre nasledujúce obdobie NPL_{t+1}

$$NPL_{t+1} = NPL_t \cdot (\Delta \cdot M + 1)$$

sa potom počíta nasledovne:

Predpokladáme, že tento nárast zlých úverov sa celý premietne do straty, o ktorú sa znížia vlastné zdroje banky.

Scenár 2: Poskytovanie úverov s vyššou mierou zlyhania

Druhý scenár vychádza z rastúceho konkurenčného tlaku spojeného s relatívne vysokou dynamikou rastu úverov. Simuluje teda situáciu, keď banky v snahe zvyšovať tržový podiel poskytujú celkovo viac úverov, pričom sa tiež zvýši podiel úverov poskytnutých menej solventným klientom. V budúcnosti to vedie k ich zlyhávaniu pri splácaní úverov, ktorého dôsledkom je vyšší podiel zlých úverov v portfóliu novoposkytnutých úverov.

V prvom kroku teda nájdeme maximálny podiel zlých úverov na celkových úveroch za rok 2005. Podiel zlých úverov v danom roku bude východiskom pre odhad podielu zlých úverov z novoposkytnutých úverov v budúcnosti. Ich vzťah vyjadruje koeficient M_1 , ktorým simulujeme zvýšenie tohto podielu.

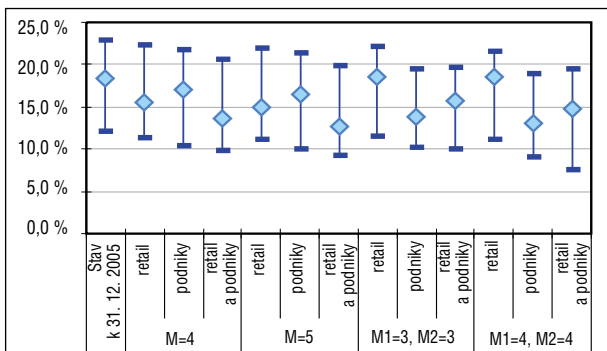
V druhom kroku predpokladáme pokračovanie rastu úverov, ktorých priemerné medzimesačné zmeny sa v scenári stresujú koeficientom M_2 . Ten je zároveň aj koeficientom, o ktorý sa zvýšia rizikovo vážené aktíva. Následne vypočítame objem NPL_{t+1} pomocou vzťahu

$$NPL_{t+1} = \text{Max} \left\{ \left(M_1 \cdot \max_i \frac{NPL_t}{\text{úhrn}_i} \right) \cdot \left(M_2 \cdot \frac{1}{11} \sum_{j=\text{feb } 05}^{\text{dec } 05} \text{úhrn}_j - \text{úhrn}_{j-1} \right), 0 \right\} + NPL_t.$$

Vo výpočte je zohľadnené, že v stresových scenároch sa neuvažuje s poklesom zlých úverov.

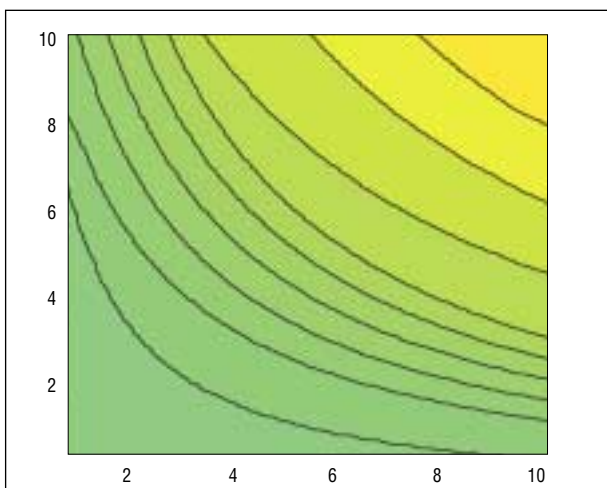
Pri výpočte kapitálovej primeranosti po aplikovaní tohto stresového scenára budeme predpokladať (podobne ako v scenári 1), že hodnota, o ktorú sa zlé úvery zvýšia, sa prejaví ako strata ($\text{LGD} = 100\%$), čím sa znížia vlastné zdroje banky. Zároveň predpokladáme, že novo-

⁶ NPL – non-performing loans, teda tzv. zlé úvery. Jedným z kritérií je omeškanie viac ako 90 dní.

Graf 5 Porovnanie dopadov jednotlivých scenárov kreditného rizika na rozloženie kapitálovej primeranosti v sektore

Zdroj: NBS, vlastné výpočty.

Poznámka: Na grafe je zobrazený dolný kvartil, medián a horný kvartil rozloženia odhadovaných hodnôt kapitálovej primeranosti v sektore po aplikovaní jednotlivých scenárov.

Graf 6 Dopad scenára 2 na medián kapitálovej primeranosti pre jednotlivé hodnoty parametrov M1 a M2

Zdroj: NBS, vlastné výpočty.

Poznámka: Na vodorovnej osi sú zobrazené hodnoty M1, na zvislej osi hodnoty M2. Na grafe sú farebne vyznačené oblasti, pre ktoré bude medián kapitálovej primeranosti bánk (bez pobočiek zahraničných bánk) postupne od rozmedzia 18 – 19 % (zelená vľavo dole) až po rozmedzie 7 – 8 % (žltá vpravo hore). Jednotlivé vrstvy zobrazujú zmenu mediánu kapitálovej primeranosti o jeden percentuálny bod.

poskytnuté úvery majú rizikovú váhu 100 %, čo sa odrazí v náraste objemu rizikovo vážených aktív⁷.

Pozorovali sme dopad jednotlivých scenárov vzhľadom na najvýznamnejšie portfóliá, retail a podniky. Čo sa týka prvého scenára, z výsledkov vyplýva, že nárast objemu klasifikovaných pohľadávok nemá na banky výrazný dopad. Väčšina bánk by aj naďalej dosahovala kapitálovú primeranosť nad 10 %. V druhom scenári nastáva zhoršenie mediánu kapitálovej primeranosti

bánk a pokles kapitálovej primeranosti niektorých bánk pre súčin multiplikátorov M1 a M2 väčší ako 8. Mierne horší dopad má zvyšovanie multiplikátora M2, čo je prirodzené, keďže tento multiplikátor okrem zvyšovania objemu zlyhaných úverov zvyšuje aj objem rizikovo vážených aktív.

Riziko likvidity

Testovanie rizika likvidity sa spája s osobitnými obmedzeniami. Typickým problémom je nejednoznačnosť prepojenia rizika likvidity s kapitálovou primeranosťou. Aj keď pri probléme s likviditou vzniká banke strata (napríklad rýchlym predajom cenných papierov), nie je jednoduché takúto situáciu simulovať. Scenáre tiež neberú do úvahy existujúce úverové linky na iné banky a materskú banku ani jadro vkladov.

Testovaná preto nebola kapitálová primeranosť, ale tri vybrané ukazovatele likvidity (ukazovateľ rýchlej likvidity, ukazovateľ likvidity do 7 dní a ukazovateľ likvidity do 3 mesiacov) a veľkosť šoku bola posudzovaná vzhľadom na priemernú medzimesačnú zmenu týchto ukazovateľov. Každý ukazovateľ je vypočítaný ako podiel likvidných aktív a volatílnych zdrojov v príslušnej kategórii:

- likvidné aktíva v prvom ukazovateli zahŕňajú pokladničnú hotovosť, bežné účty banky v iných bankách a všetky pokladničné poukážky a štátne dlhopisy, na ktoré nebolo zriadené záložné právo, vrátane tých, ktoré banka získala v obrátených repo obchodoch; volatílné zdroje zahŕňajú bežné účty bánk a všetky záväzky voči klientom.

- likvidné aktíva v druhom a treťom ukazovateli zahŕňajú okrem likvidných aktív v prvom ukazovateli aj všetky pohľadávky voči klientom a bankám so zostatkovou splatnosťou do 7 dní, resp. do 3 mesiacov; volatílné zdroje v týchto ukazovateľoch sú súčtom záväzkov voči bankám a klientom do 7 dní, resp. do 3 mesiacov.

Je vhodné upozorniť, že prístup k splatnosti aktív a pasív nie je konzistentný. Pri vkladoch sa používa aktuálna splatnosť, neuvažuje sa teda s odhadom jadra vkladov. Pri štátnych cenných papieroch a pokladničných poukážkach sa predpokladá ich absolútna likvidnosť, bez ohľadu na ich aktuálnu alebo odhadovanú splatnosť.

Pre stresové testovanie rizika likvidity boli zvolené tri základné scenáre. Prvé dva sú štandardné, v rôznych obmenách používané centrálnymi bankami v EÚ. Tretí sa snaží reflektovať situáciu v slovenskom bankovom sektore.

Scenár 1: Pokles hodnoty štátnych dlhopisov o 10 %

Ide o jednoduchú simuláciu, keď je hodnota štátnych dlhopisov a pokladničných poukážok v portfóliu banky (s výnimkou cenných papierov, ktoré banka získala ako

⁷ Z hľadiska stresových scenárov je jedno, či zvyšujeme hodnotu multiplikátora M1 alebo M2. Ich rozlíšenie má však zmysel pri kvantifikácii dopadu jednotlivých scenárov na rizikovo vážené aktíva, kam vstupuje iba multiplikátor M2.

kolaterál v repo obchodoch) znížená vo všetkých troch ukazovateľov o 10 %. Jedným z dôvodov pre pokles hodnoty štátnych dlhopisov môže byť zvýšenie úrokových mier.

Scenár 2: Pokles vkladov klientov o 20 %

Ide o neočakávaný výber časti vkladov klientov. O túto hodnotu je znížený objem likvidných aktív. Pri pasívach sa predpokladá, že prostriedky klientov sa znížia rovnomerne vo všetkých časových pásmach. Volatilné zdroje sú preto znížené o 20 % všetkých záväzkov voči klientom (pri prvom ukazovateli), resp. o 20 % záväzkov voči klientom so zostatkovou splatnosťou do 7 dní (pri druhom ukazovateli) a do 3 mesiacov (pri treťom ukazovateli).

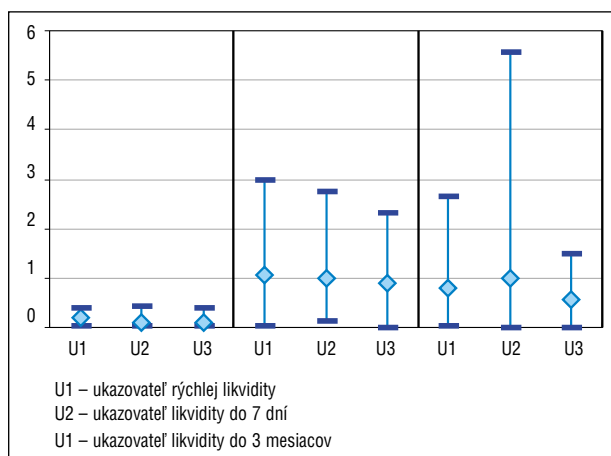
Scenár 3: Odlev krátkodobého kapitálu z bankového sektora z externých dôvodov

Ide o simuláciu situácie, keď sa investori rozhodnú výrazne znížiť pozície v slovenských bankách bez ohľadu na domáce podmienky. V zjednodušenej podobe ide o pokles vkladov nerezidentských bánk o 90 %. Takáto situácia by mohla nastať napríklad jednoduchým rozhodnutím investorov investovať svoje krátkodobé prostriedky na iných, výnosnejších trhoch.

Pri aplikovaní scenára sú likvidné aktíva znížené o 90 % hodnoty vkladov od nerezidentských bánk. Pri pasívach sa predpokladá, že ako prvé odchádzajú zdroje s najkratšou zostatkovou splatnosťou, preto sa uvedená hodnota (90 % vkladov zahraničných bánk) odpočítava aj od volatilných zdrojov, najviac však do výšky bežných účtov bánk (pri prvom ukazovateli), resp. do výšky vkladov bánk so splatnosťou do 7 dní (pri druhom ukazovateli) a do 3 mesiacov (pri treťom ukazovateli).

Keďže samotnú hodnotu uvedených ukazovateľov

Graf 7 Porovnanie dopadov jednotlivých scenárov rizika likvidity

Zdroj: NBS, vlastné výpočty.

Poznámka: Na grafe je zobrazený dolný kvartil, medián a horný kvartil rozloženia podielu zmien v ukazovateľoch likvidity po aplikovaní jednotlivých scenárov k priemerným medzimesačným zmenám v roku 2005.

možno využiť na posúdenie likvidity iba v obmedzenej miere, výsledky stresového testovania sú zamerané na percentuálne a nie absolútne zmeny ukazovateľov. Významnosť scenára bola určená porovnaním dvoch hodnôt. Prvou bola percentuálna zmena hodnoty ukazovateľa z dôvodu aplikovania scenára vzhľadom na hodnotu k 31. decembru 2005. Druhou bola priemerná medzimesačná percentuálna zmena hodnoty toho istého ukazovateľa v roku 2005. Týmto prístupom sa vylúčilo, aby sa zmena ukazovateľa dosiahnutá v určitom scenári považovala za významnú, ak bola na podobnej úrovni ako jeho obvyklé medzimesačné zmeny.

Prvý scenár, pokles hodnoty štátnych dlhopisov, nemal na banky podstatný vplyv. Napriek tomu, že banky držia štátne dlhopisy aj kvôli ich likvidnosti, mierne pokles ich hodnoty neohrozí likviditu bánk.

Celkovo možno konštatovať, že scenár výberu 20 % vkladov klientov mal najväčší vplyv na veľké a stredné banky, teda skôr retailové banky. Scenár výberu 90 % vkladov zahraničných bánk mal väčší vplyv na niektoré stredné banky, ale aj na banky naviazané na vlastné finančné skupiny, ktoré vo väčšej miere obchodujú s krátkodobým kapitálom.

Obmedzenia stresového testovania

Stresové testovanie je podobne ako iné modely zjednodušením reálneho stavu na trhu. Aj keď našou snahou je vytvárať stresové scenáre a kvantifikovať ich spôsobom, ktorý sa čo najviac približuje k realite na trhu, komplikovanosť reálnej situácie nás núti pracovať s určitými predpokladmi a zjednodušeniami.

Obmedzenia merania jednotlivých rizík sa týkajú najmä vstupných dát – existencie opcií a iných nelineárnych nástrojov v portfóliu bánk, zmien v metodike vykazovania a chýbajúcich informácií o skutočných peňažných tokoch. Pri výpočte strát predpokladáme, že sa prejavia ihneď po aplikovaní scenára, čo nemusí byť pravdou pri nástrojoch neprečehovaných na reálnu hodnotu. Keďže nemáme k dispozícii údaje o miere straty v prípade zlyhania (LGD), predpokladáme, že sa rovná 100 %. Zároveň chýba meranie nepriamych rizík, ktorým sú banky vystavené prostredníctvom svojich klientov. Ide napríklad o nepriame riziko vo forme devízového alebo úrokového rizika klientov bánk.

Aj samotná tvorba scenárov stresového testovania podlieha istým obmedzeniam. Scenáre sú skôr statické, nezohľadňuje sa prispôbenie portfólia stresovej situácii. Vytvárajú sa predovšetkým na základe historického vývoja alebo simulovanou zmenou, chýba však prepojenie na externé faktory a vzájomné prepojenie medzi jednotlivými rizikami. Pre devízové a úrokové riziko sa najväčšie historické zmeny považujú za okraje rozdeľovania zmien.

ASOCIÁCIA BÁNK

REPREZENTANT SLOVENSKEHO BANKOVÉHO SEKTORA

Ing. Ladislav Unčovský

V roku 1993 vznikla na slovenskom bankovom trhu požiadavka, ktorú pociťovali všetky banky – založiť stavovskú organizáciu zastupujúcu spoločné záujmy bánk. Odvtedy ubehlo už 13 rokov a Asociácia bánk si postupne buduje postavenie váženého partnera a reprezentanta sektora, ktorého stabilita do značnej miery ovplyvňuje ekonomický rozvoj Slovenska.

Členovia a organizačná štruktúra

Asociácia bánk je dobrovoľným združením právnických osôb podnikajúcich v oblasti bankovníctva a finančných služieb. Združuje 24 subjektov, z čoho 21 sú riadni členovia a 3 tzv. pridružení členovia asociácie. (Zoznam členov je možné nájsť na internetovej stránke asociácie <http://www.abssr.sk>.)

Najvyšším orgánom asociácie bánk je Zhromaždenie členov. Zhromaždenie členov zasadá spravidla dvakrát do roka a rozhoduje o stratégií asociácie. Rovnako schvaľuje plán práce na každý príslušný rok spolu s rozpočtom.

Zhromaždenie členov volí Prezídium asociácie bánk. Členovia Prezídia sú volení spomedzi všetkých bánk na štvorročné volebné obdobie. Prezídium je sedem členné a zasadá v priemere šesťkrát do roka. Prezídium volí prezidenta Asociácie bánk spolu s viceprezidentom. Prezident oficiálne zastupuje Asociáciu bánk. V súčasnosti je prezidentkou Asociácie bánk Regina Ovesny-Straka a viceprezidentom Jozef Barta. Činnosť prezídia sa dá porovnať s činnosťou predstavenstva v akciovej spoločnosti. Na prezídiu sa rokuje o aktuálnych otázkach súvisiacich s bankovým sektorom, robí sa kontrola úloh stanovených v ročnom pláne a schvaľuje sa oficiálna pozícia Asociácie k najzávažnejším problémom bankového sektora.

Každodenná činnosť asociácie bánk je v rukách Výkonného výboru. Výkonný výbor tvorí päť kmeňových zamestnancov Asociácie – špecialistov. Je riadený výkonným riaditeľom, tajomníkom asociácie. Každý zamestnanec Asociácie má pridelenú agendu, na ktorú sa špecializuje. V rámci jednotlivých oblastí zriadila asociácia odborné komisie, ktoré slúžia ako platforma na aktívnu činnosť pre všetkých jej členov. Všetky banky, členovia, delegovali do odborných komisií svojich zástupcov. Predsedom a podpredsedom každej komisie sú zamestnanci z niektorej banky. Hlavnou úlohou odborných komisií je výmena názorov všetkých členov na danú problematiku, pripomienkovanie le-

gislatívy v danej oblasti a iniciovanie projektov na riešenie spoločných problémov bánk. V Asociácii bánk pracuje osem odborných komisií:

- Komisia pre bankovú reguláciu,
- Komisia pre bankové účtovníctvo,
- Komisia pre bezpečnosť bánk a finančných operácií,
- Komisia pre finančný trh,
- Komisia pre oblasť daní,
- Komisia pre právne a podnikateľské prostredie,
- Komisia pre zamestnávateľské záležitosti,
- Komisia pre platobný a zúčtovací styk a platobné inštrumenty.

Samotný názov jednotlivých komisií naznačuje, akými témami sa zaoberajú. V prípade potreby si komisie zriaďujú pracovné skupiny, ktoré sa sústreďujú na čiastkové otázky v danej oblasti. Napríklad pri Komisii pre právne a podnikateľské prostredie sme zriadili pracovnú skupinu pre spotrebiteľské otázky, ktorá sa zaoberá stále významnejšou témou ochrany práv spotrebiteľov v bankovníctve.

Členstvo v Európskej bankovej federácii

Od roku 1996 bola Asociácia bánk pridruženým členom Európskej bankovej federácie. Po vstupe Slovenska do Európskej únie sa v máji 2004 Asociácia bánk stala jej riadnym členom.

Európska banková federácia so sídlom v Bruseli existuje od roku 1960. Dnes reprezentuje záujmy 4 500 bánk združených v 28 národných bankových asociáciách. Je partnerom pre Európske inštitúcie pripravujúce legislatívu, ktorá smeruje k zjednotenému trhu pre finančné služby. V súčasnosti je rešpektovaným subjektom, na ktorý sa obracajú Európske inštitúcie pri tvorbe legislatívy, ktorá má dopad na činnosť bankového sektora v Európe.

Rovnako ako naša Asociácia, jej činnosť je organizovaná prostredníctvom odborných komisií, ktoré evidujú názory jednotlivých členov. Asociácia bánk sa

aktívne zapája do činnosti jednotlivých komisií. Určítym limitom zostáva však personálna kapacita našej Asociácie, ktorá sa len ťažko dá porovnať s veľkými krajinami, ktoré disponujú vo svojej národnej asociácii desiatkami pracovníkov. Napriek tomu je členstvo Asociácie bánk veľkým prínosom pre slovenský bankový sektor, najmä v dvoch rovinách:

1. Detailná informácia o pripravovanej legislatíve na Európskej úrovni už v prvopočiatku jej tvorby, čo umožňuje dobrú prípravu na neskoršie transponovanie príslušnej legislatívy do slovenských zákonov.

2. Zdieľanie skúsenosti, databáz a názorov z rôznych oblasti bankového sektora, ktoré Asociácii pomáhajú lepšie ovplyvňovať vývoj bankového sektora na Slovensku.

Činnosť Asociácie bánk

Ako záujmové združenie bánk je i Asociácia v prvom rade hlasom bankového sektora pri komunikácii s rôznymi partnermi, ktorých aktivita ovplyvňuje práve bankový sektor. Najčastejší partneri Asociácie bánk sú štátne inštitúcie (ministerstvá, daňové riaditeľstvo, Sociálna poisťovňa, Štátna pokladnica, parlamentné výbory, Úrad pre ochranu osobných údajov a ďalšie). Významným partnerom pre Asociáciu bánk je Národná banka Slovenska, ktorá zodpovedá za stabilitu bankového sektora a vo veľkej miere ovplyvňuje činnosť bánk.

Samotná činnosť Asociácie sa skladá z mnohých aktivít – od poskytovania informácií, konzultačnej činnosti, pripomienkovania zákonov a opatrení až po participáciu na projektoch, ako napr. prijatie eura alebo vytvorenie Jednotného platobného priestoru pre euro. Asociácia bánk sa v ostatnom čase stále viac angažuje aj v oblasti ochrany spotrebiteľov – táto činnosť je dnes veľmi aktuálna v celej Európe.

Hlavné projekty, na ktorých Asociácia bánk spolupracuje:

Zavedenie eura ako domácej meny

Zavedenie spoločnej meny euro je proces, v ktorom je Asociácia bánk zahrnutá od začiatku konkrétnych prípravných prác, t. j. od roku 2004. Prvým praktickým krokom bolo schválenie koncepcie vypracovania Národného plánu zavedenia eura v SR, ku ktorému sa Asociácia bánk mala možnosť vyjadriť a ktoré vychádzalo zo základného časového atribútu vstupu do eurozóny dňa 1. januára 2009. Už v tomto čase bolo rozhodnuté, že euro bude simultánne zavedené do bezhotovostného a hotovostného peňažného obehu bez prechodného obdobia, čo bankový sektor privítal.

Asociácia bánk sa prostredníctvom svojich členov v pracovných skupinách, ktorých úlohou bolo vypracovanie Národného plánu zavedenia eura, podieľala na

jeho zostavení, a to v častiach popisujúcich konverziu účtov a základných bankových služieb, konverziu elektronického bankovníctva, spôsoby duálneho oceňovania v bankách, zásobenia bánk novou menou a zásobenia podnikov, obchodov a obyvateľstva eutom, výkon sťahovania korún z obehu, nahradenie trhových indexov a pod.

V súčasnej fáze praktických príprav je Asociácia bánk zastúpená v Národnom koordinačnom výbore a v pracovných výboroch:

- Banky a finančný sektor,
- Komunikácia,
- Legislatíva,
- Informatika a štatistika,

ktorých úloha spočíva v implementácii Národného plánu prijatia eura v praxi, t. j. špecifikovať riešenia jednotlivých úloh a metodicky usmerňovať banky a ostatné subjekty pri ich plnení.

Jednotná oblasť platieb v eurách

Európsky bankový priemysel deklaroval svoju víziu o jednotnej oblasti platieb v eurách vo svojej Bielej knihe z roku 2002. Európske banky a európske bankové asociácie zdieľajú spoločnú víziu, že platby v Eurolande sú domácimi platbami a zjednotenými silami budú realizovať víziu o zavedení jednotnej oblasti platieb v eurách, ktorý prináša výhody pre európskych zákazníkov, priemysel a bankový sektor.

Zmyslom Európskeho platobného výboru (EPC) je podporovať a presadzovať jednotnú oblasť platieb v eurách – *Single Euro Payments Area* (SEPA). Svojou činnosťou sa zameriava na základný platobný servis – retailové a komerčné platby – denominované v eurách a uskutočnené v rámci Európy. Na tento účel EPC:

- definuje spoločné stanoviská na poskytovanie základných platobných služieb,
- poskytuje strategické poradenstvo pre proces štandardizácie,
- angažuje sa v procese zavádzania prijatých uznesení,
- podporuje samoreguláciu v bankovom sektore.

Základným cieľom EPC je prevziať iniciatívu v platobnom styku a docieľiť riadenie jeho ďalšieho rozvoja trhovými a samoregulačnými princípmi, eliminovať nadmerné regulačné tlaky niektorých európskych inštitúcií a vonkajšie politické zásahy. Produktom činnosti EPC je rad konkrétnych výstupov, predovšetkým rezolúcií, odporúčaní a konvencií. V rámci projektu SEPA boli vypracované spoločné schémy na kreditné transfery, pre priame inkasá a spoločné rámce pre karty a hotovostné operácie platné pre platobné transakcie v eurách. Tieto štandardizované európske platobné inštrumenty pre obyvateľstvo budú zavedené v eurozóne do roku 2008 a pre podniky a firmy do roku 2010.

Asociácia bank je členom EPC od roku 2005 a je zastúpená v Zhromaždení EPC, ktoré schvaľuje všetky dokumenty vrátane spoločných schém a rámcov. V súčasnosti má svojho reprezentanta v *Roll-Out Committee*, ktorá pripravuje zavedenie navrhnutých platobných inštrumentov v eurozóne.

Smernice o kapitálovej primeranosti

Komisia pre bankovú reguláciu (KBR) pri Asociácii bánk sa už dlhšie zaoberá problematikou nových bazilejských pravidiel (tzv. Bazilej II). Komisia sa zameriava predovšetkým na spoluprácu s Národnou bankou Slovenska pri implementácii európskych smerníc o kapitálovej primeranosti do slovenskej legislatívy. Obsahom vzájomných pracovných stretnutí je vyjasniť si stanoviská k sporným bodom smerníc, k jednotlivým národným voľbám, ktoré regulátor v členskom štáte môže, ale nemusí uplatniť a v neposlednom rade tiež spolupracovať pri vytváraní konkrétnej podoby legislatívy.

Cieľom tejto spolupráce je čo najhladší priebeh implementácie nových bazilejských pravidiel do bankovej praxe na Slovensku.

V najbližšej budúcnosti KBR čaká fáza pripomienkovania národnej legislatívy – novely zákona o bankách a následne vykonávacích predpisov. Citlivou záležitosťou súvisiacou s implementáciou nových bazilejských pravidiel je ochrana osobných údajov. Asociácia bánk bude presadzovať, aby pripravovaná novela zákona o bankách umožňovala zbierať údaje, ktoré bezprostredne súvisia s pravidlami pre obozretné podnikanie bánk.

Ochrana spotrebiteľov

Asociácia bánk sa aktívne zaoberá problematikou ochrany spotrebiteľa na rôznych úrovniach. Po prvé, je pripomienkujúcim subjektom v rámci legislatívneho procesu voči Ministerstvu financií, ktoré sa stalo gestorm zákona o spotrebiteľských úveroch, ktorý transponoval nesprávny vzorec pre výpočet ročnej percentuálnej miery nákladov.

Asociácia bánk sa tiež aktívne zapája do legislatívneho procesu EÚ v prijímaní návrhu smernice o spotrebiteľských úveroch. Asociácia bánk nesúhlasí so zavedením rozsiahlej informačnej povinnosti k povolenému prečerpaniu na účte, nakoľko navrhovaná úprava spôsobí zdraženie tejto služby pre spotrebiteľov. Asociácia bánk ďalej nesúhlasí s právom spotrebiteľa kedykoľvek splatiť úplne alebo čiastočne úver. Ak sa povolí spotrebiteľovi predčasne splatiť úver kedykoľvek bez udania vážneho dôvodu a bez zaplata pokuty za predčasné splatenie, táto úprava vytvorí prekážky v mechanizme prudential likvidity a manažmentu úrokových sadzieb.

Asociácia bánk je aktívna aj v oblasti samoregulácie bankového sektora. V záujme sprehľadnenia podmienok pri úveroch na bývanie, Asociácia bánk pristúpila dňa 1. 1. 2006 k Dohode o dobrovoľnom kódexe predzmluvných informácií súvisiacich s úvermi na bývanie a vyzvala svojich členov, aby k dohode pristúpili a vykonávali ju. Viaceré slovenské banky, ktoré sú členmi Asociácie bánk avizovali, že sa k vykonávaniu týchto dobrovoľných európskych pravidiel pripoja. Klient tak bude môcť získať od banky, ktorá pristúpila ku kódexu, predbežné informácie vo formáte štandardizovaného formulára ESIS (*European standardised information sheet*). Ten umožní vzájomné porovnanie podmienok úveru vo viacerých finančných inštitúciách. Na jeho vystavenie banky nebudú vyžadovať predloženie dokladov, akými sú znalecký posudok nehnuteľnosti alebo potvrdenie o príjme.

Asociácia bánk a jej členovia chcú aj týmto krokom prispieť k zvýšeniu transparentnosti a vzájomnej porovnateľnosti homogénnych bankových produktov.

Iné činnosti

Pre celkový obraz fungovania Asociácie bánk je dôležité spomenúť ešte dve jej aktivity.

- Asociácia bánk prevzala po zrušení Zväzu bánk a poisťovní zodpovednosť za vyjednávanie podmienok Vyššej kolektívnej zmluvy s Odborovým zväzom peňažníctva a poisťovníctva. Po dohode oboch strán je dnes podpísaná zmluva, ktorá na jednej strane zabezpečuje práva zamestnancov a na druhej zohľadňuje ekonomické možnosti bánk.
- Stále významnejšou súčasťou Asociácie bánk je Stály rozhodcovský súd (SRS), zriadený pri asociácii. SRS má dve rozhodcovské komory. Prvá – je zriadená zo zákona o platobnom styku a rieši spory vzniknuté v platobnom styku medzi klientmi a ich bankou. Druhá – zriadená z iniciatívy bánk, rieši iné spory medzi klientmi a bankou. Ide napríklad o spory pri neplnení podmienok vyplývajúcich z rôznych typov úverových zmlúv.

Záver

Autorita každej asociácie závisí od mnohých faktorov. Tie najhlavnejšie sú: kvalita jej výstupov, úroveň kmeňových zamestnancov, schopnosť zjednotiť rozdielne názory členov a hlavne schopnosť presvedčiť všetkých, že činnosť Asociácie bánk nesleduje len úzke záujmy jej členov, ale je to najmä snaha získať si dôveru partnerov a prispievať k zlepšeniu podnikateľského prostredia na Slovensku.

NÁRODNÝ PLÁN ZAVEDENIA EURA V SR

ODBORNÝ SEMINÁR

Zavedenie eura v SR predstavuje z technického a organizačného hľadiska mimoriadne náročný proces, s ktorým by mali byť oboznámení všetci občania a inštitúcie, vrátane študentov a učiteľov fakúlt vysokých škôl ekonomického zamerania.

S týmto cieľom pozvalo vedenie PHF EU so sídlom v Košiciach v spolupráci s katedrou ekonómie guvernéra NBS Ing. Ivana Šramka na prednášku, ktorej témou bol

Národný plán zavedenia eura v SR. Prednáška sa uskutočnila dňa 23. marca 2006 za účasti študentov a učiteľov fakulty a pozvaných zástupcov hospodárskej praxe.

Guvernér NBS Ivan Šramko na úvod svojej prednášky pripomenul, že vláda SR schválila plán zavedenia eura v septembri 2004. Keďže splnenie maastrichtských kritérií sa predpokladá v roku 2007, najskorší možný termín vstupu do eurozóny predstavuje 1. január 2009, ktorý bol zároveň určený ako cieľový v súlade so Stratégiou prijatia eura. Zdôraznil, že Národný plán zavedenia eura v SR je rámcový dokument, o ktorý sa môžu oprieť všetky subjekty slovenskej ekonomiky a spoločnosti. Veľkú pozornosť venoval základným zásadám zavedenia eura v SR:

- euro sa zavedie súčasne do hotovostného aj bezhotovostného obehu bez prechodného obdobia,
- krátky duálny obeh bude trvať do 16. 1. 2009,
- pri prevode korunových hodnôt na eurá k 1. 1. 2009 sa môže použiť len konverzný kurz, ktorý bude neodvolateľne stanovený Radou EÚ,
- všetky zmluvy, ktoré obsahujú údaje v slovenských korunách, zostanú po zavedení eura naďalej platné – zásada continuity kontraktov,
- zavedenie eura nesmie poškodiť občanov a spotrebiteľov,
- zavedenie eura nesmie byť zneužitý na zvýšenie cien,
- náklady v súvislosti s prípravou zavedenia eura, ktoré vzniknú jednotlivým subjektom, si každý subjekt pokryje sám.

V ďalšej časti prednášky sa Ivan Šramko sústredil na východiská Národného plánu zavedenia eura v SR.

Hlavnú pozornosť venoval výhodám a nevýhodám zavedenia eura. Ako výhody uviedol: odstránenie kurzového rizika, zníženie transakčných nákladov, zvýšenie transparentnosti cien, vznik užšej európskej integrácie, rast obchodnej výmeny až o 60 %, vyšší prílev priamych

zahraničných investícií, zrýchlenie procesu reštrukturalizácie, predpokladaný rast HDP o 20 % za 20 rokov.

So zavedením eura spájajú občania i hospodárske subjekty rad obáv, ktoré sa spájajú s možnosťou rastu inflácie. Riziká inflácie vznikajú ako dôsledok implementačných nákladov, zaokrúhľovaním cien na cenu v eure. Proti rastu cien v čase zavedenia eura budú pôsobiť tieto faktory: konkurencia na lokálnych trhoch, duálne oceňovanie a monitorovanie cenového vývoja, dohody o zachovaní cenovej stabi-

lity v čase konverzie a dôsledné prepočítanie regulovaných cien podľa konverzného kurzu. Ako uviedol guvernér NBS, skúsenosti krajín eurozóny nie sú v tomto smere nepriaznivé.

Zdôraznil, že všetky inštitúcie zodpovedné za zavedenie eura budú dôsledne dodržiavať všetky zásady Národného plánu tak, aby boli negatívne dopady v čo najväčšej možnej miere eliminované.

Bezproblémový vstup do eurozóny je možný iba za predpokladu, že jednotlivé sektory hospodárstva splnia všetky svoje úlohy pri zavedení eura do hotovostného a bezhotovostného obehu. Úlohou finančného sektora bude zabezpečiť eurové bankovky a mince, distribuovať euro obyvateľstvu, uskutočniť konverziu účtov v bankách. Orgány štátnej správy a ústrednej samosprávy okrem zabezpečenia schopnosti vlastnej činnosti, vytvoria aj pravidlá pre súkromný sektor. Zmenia sa pravidlá v účtovníctve a výkazníctve, na eurá budú prispôbené výpočty daňových povinností a tarifné platy. Prepočítané budú dávky a príspevky sociálneho a zdravotného poistenia. Hlavným nástrojom zvýšenej ochrany spotrebiteľov bude duálne oceňovanie. Ceny všetkých tovarov a služieb budú prepočítané presne podľa konverzného kurzu a duálne označované aj v korunách aj v eurách. Prispôbiť sa novým pravidlám bude musieť aj podnikateľská sféra a inštitúcie.

Zaujímavé a podnetné vystúpenie guvernéra NBS Ivana Šramka bolo námetom na bohatú diskusiu. Prítomných zaujímali napr. dopady vstupu do eurozóny na daňovú politiku a náklady na zavedenie eura. Odznali aj otázky výmenného kurzu koruny na euro a ďalšie témy.

doc. Ing. Viktória Bobáková, CSc.
Foto: Ing. Miroslav Kovalčík

ALTERNATÍVNE VZDELÁVANIE V ŠTUDIJNÝCH ODBOROCH FINANCIE A BANKOVNÍCTVO

doc. Ing. Jozef Medved', PhD.

Myšlienka o budovaní „Európy znalostí a poznania“ sa prvýkrát objavila v roku 1998 pri príležitosti osláv 750. výročia založenia univerzity Sorbone. Akcentuje sa ňou v súčasnosti široko uznávaný a nenahraditeľný faktor sociálneho rozvoja a rastu ľudského potenciálu, sústredenosť na cieľ posilniť medzinárodnú a medzikontinentálnu konkurencieschopnosť európskeho vysokoškolského systému a nadobudnúť istotu, že európsky systém vysokého školstva bude v celosvetovom meradle tak príťažlivý, ako to vyplýva z mimoriadnych kultúrnych a vedeckých tradícií tohto kontinentu.

Myšlienka bola „chrbticou“ tzv. Sorbonskej deklarácie, ktorú podpísali ministri Nemecka, Anglicka, Talianska a Francúzska. O rok neskôr sa na tejto deklarácii zhodli a podpísali ju na stretnutí v Boloni ministri, zodpovední za vysokoškolské vzdelávanie až z 29 štátov Európy. Dokument je známy ako Boloňská deklarácia, ktorá požaduje od všetkých zúčastnených krajín vynakladať úsilie na to, aby k harmonizácii európskeho vysokoškolského štúdia došlo už v prvej desaťročnici 21. storočia. Závety deklarácie určujú základné smery reforiem:

- prijatie porovnateľného a zrozumiteľného systému akademických titulov,
- prijatie systému vzdelávania založeného na troch úrovniach,
- zavedenie kreditového systému,
- podpora mobility študentov, pedagógov a vedcov,
- posilnenie európskej dimenzie vo vysokoškolskom vzdelávaní.

Boloňská deklarácia v zásade spustila reformný proces vo všetkých štátoch EÚ, neobišla ani proces zmien v podmienkach SR. Zákon o vysokých školách č. 131/2002 Z. z. a súvisiace normatívne úpravy, umožnili okrem iného vznik súkromných vysokých škôl, a tak súčasne demonopolizáciu verejných vysokých škôl na poskytovanie vysokoškolského štúdia. V súčasnosti je na trhu vzdelávania v Slovenskej republike 7 súkromných vysokých škôl slovenskej proveniencie.

Okrem nich pôsobia na Slovensku aj zahraničné súkromné vysoké školy s akreditáciou domovského štátu. Jednou z nich je aj Bankovní institut vysoká škola, a. s., Praha.

Bankovní institut vysoká škola Praha (BIVŠ) ponúka alternatívu študijných odborov a programov a tiež zahraničné know – how (české a nemecké). Táto súkromná vysoká škola ponúka vzdelanie pod akcionárskym vplyvom vzdelávacieho holdingu Gognos

AG Hamburg v Českej republike od roku 1999 a v podmienkach SR už 3 roky.

Pre BIVŠ Praha možno prisúdiť dve charakteristické dominanty. Po prvé, je to neopakovateľná štruktúra študijných programov a odborov, ktorá sa prísne viaže na potreby finančného a bankového sektora nielen v primárnych, ale i sekundárnych hospodárskych činnostiach uvedených inštitúcií (napr. oceňovanie majetku). Po druhé, ide o vysoký stupeň pružnosti pri príprave nových študijných odborov, učebných osnov a textov.

V akademickom roku 2006/2007 ponúka škola osem študijných odborov bakalárskeho štúdia (ďalšie 3 odbory sú pripravené na akreditáciu v ČR). Pre magisterský stupeň ponúka škola dva študijné odbory (ďalšie dva sa pripravujú a jeden je v akreditačnom konaní). Po ukončení štúdia získajú absolventi titul „Bc.“ po absolvovaní 1. stupňa, a titul „Ing.“ po absolvovaní 2. stupňa štúdia. Tak bakalársky, ako aj magisterský stupeň štúdia ponúkajú štruktúru študijných predmetov, ktorých zvládnutie a absolvovanie školy ako celku umožňuje absolventom veľmi rýchlo sa zaradiť do pracovného procesu. Je to tak preto, že absolventi sú vybavení vedomosťami a zručnosťami s aplikovaným poznaním pre prax. V tom má BIVŠ komparatívnu výhodu oproti školám, ktoré ponúkajú príbuzné študijné programy a odbory jednotlivo, fakultatívne a bez vzájomnej previazanosti.

Prienik takých študijných odborov „pod jednou strechou“, ako je Bankový manažment, Informačné technológie, Poisťovníctvo, Elektronické obchodovanie, Oceňovanie majetku, Maklér (poisťovací, finančný a realitný), Médiá a manažment, Právna administratíva v podnikateľskej sfére, je pre uchádzača o štúdium na BIVŠ výhodou. Právna administratíva v podnikateľskej sfére má samostatný študijný program, venovaný štúdiu obchodno-právnej problema-

tiky. Ostatné odbory majú ekonomicko-finančný študijný program.

Którykoľvek z odborov štúdia ponúka škola aj v konzultačných strediskách (v súčasnosti je ich osem) v rámci SR. Podmienkou otvorenia každého odboru je dostatočný záujem uchádzačov. Štúdium sa organizuje dennou (prezenčnou) a kombinovanou (analógia externej formy) formou štúdia. Ponuka školy smeruje aj k tým záujemcom, ktorí skončili bakalársky stupeň na inej (aj verejnej) vysokej škole, resp. majú príbuzný ekonomicko-technický odbor absolvovaný úplne (Ing., Mgr.) na inej vysokej škole a majú ambície v rámci magisterského stupňa štúdia dosiahnuť inžinierske vzdelanie v odboroch Financie alebo Informačné technológie a manažment.

Vysoký stupeň adaptability a kreativity v ponuke vzdelania Bankovým inštitútom vysoká škola umožňuje uspokojovať široký záujem uchádzačov.

Pre budovanie perspektívy rozvoja štúdia BIVŠ Praha v podmienkach Slovenska sa žiada zdôrazniť, že v súčasnosti škola pôsobí na Slovensku s platnou akreditáciou akreditačnej komisie Vlády ČR, čo je v súlade so smernicou 89/48 EHS, ktorá bola konsolidovaná do smernice Európskej komisie v Bruseli o uznávaní odborných kvalifikácií. Uvedená smernica stanovuje pravidlá, podľa ktorých možno kvalifikovanému odborníkovi uznať jeho vzdelanie (kvalifikáciu) získané v inom členskom štáte aj v jeho domovskom štáte.

Smernica potvrdzuje, že zahraničná vysoká škola

so sídlom a akreditáciou v inom členskom štáte EÚ, nepotrebuje povolenie od príslušných exekutívnych orgánov štátu, v ktorom pôsobí ako akreditovaná zahraničná škola. Ibaže by požadovala ekonomické a právne výhody škôl, ktoré sú akreditované v štáte svojho zahraničného pôsobenia, musela by o svojou akreditáciu požiadať príslušné orgány, prípadne žiadať o povolenie vlády. BIVŠ Praha má ambície pôsobiť na trhu vzdelania SR postupne tak, aby spĺňala podmienky akreditácie aj podľa právnych noriem platných v SR.

Strategické ciele BIVŠ Praha na Slovensku môžeme načrtnúť do nasledujúcich oblastí:

- rozvoj dennej formy štúdia na bakalárskom stupni už od akad. r. 2006/2007,
- rozvoj kombinovanej formy štúdia na 2. stupni – magisterskom (Ing.), rovnako v akad. roku 2006/2007,
- rozvoj dennej formy štúdia na 2. stupni – Mgr. (Ing.) v roku 2007/2008,
- akreditačné konanie pre vybrané študijné odbory podľa vyhlášky MŠ SR v rokoch 2006 – 2008,
- splnenie podmienok na pôsobenie ako vysoká škola s právnou subjektivitou podľa právnych noriem SR najneskôr do konca roka 2008 so začiatkom činnosti školy s komplexnou právnou subjektivitou v SR v akad. r. 2009/2010,
- škola by mala mať sídlo v Banskej Bystrici a detašované pracoviská v štyroch spádových mestách Slovenskej republiky.

Aký vplyv má Hospodárska a menová únia na eurozónu a jej členské krajiny?

Working paper ECB

Zdroj:

www.centralbanknews.com

Spracoval:

Ing. Marek Kačmár

Európska centrálna banka pripravila Working paper s názvom „Aký vplyv má Hospodárska a menová únia na eurozónu a jej členské krajiny? Prehľad“¹. Zameriava sa na posúdenie vplyvov Hospodárskej a menovej únie na hospodárske a finančné štruktúry, inštitúcie a výkonnosť od zavedenia eura.

Aké typy zmien zavedenie eura podporuje? Aké sily dáva do pohybu, ktoré boli predtým neznáme? Šesť rokov od zavedenia eura je vhodný čas na podrobné preskúmanie týchto efektov. ECB zorganizovala v júni 2005 rovnomenný workshop, ktorý bol rozčlenený na päť častí: 1. Obchodná integrácia, 2. Synchronizácia ekonomických cyklov, 3. Finančná integrácia, 4. Štruk-

turálne zmeny na trhu tovarov a služieb, 5. Pretrvávajúca inflácia.

Uvedený working paper zaradil výsledky workshopu do kontextu prebiehajúcich debát o Hospodárskej a menovej únii a zhromaždil podstatné podnety vyplývajúce z prednesených príspevkov. Vo všeobecnosti boli vplyvy zavedenia eura vnímané ako užitočné. Pokroky dosiahnuté vo vyššie menovaných oblastiach sú však nerovnomerné. Rozptýlili sa niektoré obavy, ktoré predchádzali zavedeniu spoločnej meny, ale bude potrebný ešte dodatočný čas na odhalenie jej celkového vplyvu.

1. Materiál je na: <http://www.ecb.int/pub/pdf/scpwpws/ecbwp599.pdf>

Estónsko spochybnilo zavedenie eura v januári 2007

Estónske ministerstvo financií vypracovalo ekonomickú prognózu, z ktorej vyplýva, že vyššia než očakávaná inflácia skomplikuje Estónsku zavedenie eura v roku 2007. Guvernér Eesti Pank, centrálnej banky Estónska, Andres Lipstok v tejto súvislosti povedal: „Berúc do úvahy rýchly ekonomický rast Estónska a fakt, že úroveň cien sa približuje priemeru EÚ, očakávaný rast cien ešte nie je prejavom hrozby pre rovnováhu estónskej ekonomiky.“ Ako však dodal: „Splnenie kritéria cenovej stability, ktoré je nevyhnutné pre prechod na euro je na podklade tejto prognózy komplikované.“ Podľa Lipstoka nespôsobí možný odklad pripojenia k eurozóne estónskej ekonomike významné problémy, pokiaľ bude Estónsko pokračovať v hodnovernej ekonomickej politike.

Podľa Bernankeho zvyšujú deriváty odolnosť ekonomiky

Dňa 15. marca predseda Fed-u Ben Bernanke pri odpovedi na otázku senátora povedal, že deriváty boli dobre manažované a v uplynulých rokoch zvýšili odolnosť ekonomiky USA voči šokom. „Aj keď na tento pozitívny vývoj vplýva viac faktorov, deriváty bezpochyby prispeli k odolnosti ekonomiky, pretože ponúkajú firmám prostriedky na riadenie svojich rizík,“ vyjadril sa Bernanke. Ďalej povedal, že deriváty, ktorých hodnota je založená na nejakom podkladovom aktíve, prispeli k porozumeniu merania a riadenia rizika, a tým pomohli zvýšiť odolnosť celého finančného systému voči šokom. „Deriváty určite predstavujú výzvu pre risk manažérov a dohliadačov, ale tieto riziká sú zvládnuteľné a doteraz boli dobre manažované,“ povedal Bernanke.¹

RBI vymenovala komisiu pre plávajúci kurz rupie

Na základe konzultácií s indickou vládou vymenovala dňa 20. marca 2006 Reserve Bank of India komisiu, ktorá stanoví rámec pre širšiu konvertibilitu kapitálového účtu. Ekonomické reformy v Indii zrýchlili rast, zvýšili stabilitu a posilnili externý a finančný sektor, pričom svoj obchod a finančný sektor vnímajú ako podstatne integrovaný s globálnou ekonomikou. Úplná indická tlačová správa používa mimoriadne jemné formulácie, odvolávajú sa na dve dekády zmien. Rozhodnutie vymenovať komisiu je

¹ Bernankeho názory je možné vnímať v línii s Greenspanovými stanoviskami k výrokom Warrena Buffeta.

prezentované v kontexte potreby revízie tejto veci a vypracovania cestovnej mapy smerom k širšej konvertibilitate kapitálového účtu na základe aktuálnej reality.

Schválené zmeny v oblasti peňažného obehu Fed-u

Federal Reserve Board oznámila zmeny v oblasti peňažného obehu, ktoré majú za cieľ obmedziť nadmerné používanie služieb peňažného obehu prostredníctvom stimuloval určených pre bankový sektor s cieľom recirkulovať obeživo medzi klientov. Odhaduje sa, že zmeny v oblasti peňažného obehu sa dotknú približne 150 až 225 subjektov s najväčším objemom operácií s obeživom. Bankové subjekty by mali vďaka tomu recirkulovať vyhovujúce obeživo medzi svojich klientov a ukladať len nadbytočné a poškodené obeživo, pričom podporiť by to mali dva nové elementy v rámci existujúceho peňažného obehu. Program úschovy rezerv povolí bankovým subjektom previesť časť svojich 10 a 20-dolárových bankoviek uložených v sejfoch na účty Federálnych rezerv, čo by malo znížiť objem a frekvenciu ich operácií s obeživom. Okrem toho bude uložený poplatok tým bankovým subjektom, ktoré v rámci jedného obchodného týždňa vkladajú aj vyberajú nadmerné množstvo 10 a 20-dolárových bankoviek.

Riksbank vytvorí poradný orgán pre peňažný obeh

Výkonná rada Riksbank – centrálnej banky Švédska sa rozhodla vytvoriť poradný orgán pre peňažný obeh zostavený z reprezentantov rôznych subjektov. Poradný orgán, ktorý povedie guvernér Riksbank Stefan Ingves, bude fungovať ako celospoločenské fórum na diskusiu o peňažnom obeh. Takéto diskusné fórum odráža potrebu vyriešiť otázky, ktoré prinieslo zavedenie novej schémy peňažného obehu, ktorú vytvorila Riksbank v spolupráci s komerčnými bankami a okrem iného znamená aj vytvorenie skladov hotovosti priamo v komerčných bankách. Tým sa umožňuje znížiť počet zbytočných transportov hotovosti do Riksbanky a klesá celkový počet bezpečnostných transportov. Rastúci počet lúpeží a potreba riešiť bezpečnostné otázky sú dodatočným motívom pre spoločné aktivity zainteresovaných strán. Do poradného orgánu boli pozvaní zástupcovia bánk, bezpečnostných firiem, maloobchodných sietí, odborov, polície, orgánu dohľadu nad finančným trhom a pod.

Zdroj: www.centralbanknews.com
Spracoval: Ing. Marek Kačmár

ÚSTREDNÉ DRUŽSTVO

Prvé slovenské družstevné ústredie bolo založené na zakladajúcom valnom zhromaždení 18. februára 1912 pod názvom Ústredné družstvo pre hospodárstvo a obchod so sídlom v Budapešti. Jeho úlohou bolo okrem iného zakladať, ústredne organizovať, metodicky usmerňovať a kontrolovať všetky typy družstevných organizácií, vrátane úverových. Predsedom sa stal Dr. Pavol Blaho, podpredsedom Igor Izák a prvým riaditeľom Karel Slavík. Základný kapitál budapeštianskeho družstva tvorili podieľy, ktoré zložili členovia a niekoľko slovenských bankových subjektov. Na rozdiel od štátom oficiálne podporovaných družstevných centrál nedostalo žiadne subvencie, účelové vklady ani iné úľavy či výhody, takže pri naplňaní svojho poslania bolo odkázané len na vlastné, a to značne obmedzené finančné prostriedky. Napriek tejto skutočnosti, po prekonaní počiatočných ťažkostí a nedôvery, začalo Ústredné družstvo vyvíjať rozsiahle organizačné aktivity. Prvé hospodárske a úverné družstvo založilo 24. augusta 1913 v Mošovciach a do konca roku 1913 sa mu podarilo založiť 24 družstiev. Súčasne sa do jeho radov začali postupne prihlasovať i staršie ústavy.

Zásahom do jeho rozvíjajúcej sa činnosti bolo rozpútanie prvej svetovej vojny a po jej skončení štátoprávne zmeny, v dôsledku ktorých stratilo akýkoľvek kontakt so svojimi členskými jednotkami na území Slovenska. Za danej situácie bolo potrebné vytvoriť nové ústredie na domácej pôde, ktoré by organizačne podchytilo už existujúce ústavy a zároveň by vytváralo predpoklady na vznik nových. Táto úloha pripadla Ústrednému družstvu so sídlom v Bratislave, ktoré vzniklo 23. januára 1919 na ustanovujúcom valnom zhromaždení v Žiline. Družstvo v podstate nadviazalo na činnosť svojho predchodcu, avšak už s novými stanovami a podstatne širším okruhom pôsobnosti. Činnosť družstva zásadne ovplyvnili legislatívne úpravy prijaté v roku 1919, na základe ktorých bolo družstvám na Slovensku nariadené povinné členstvo v niektorom z družstevných zväzov so sídlom na území Československej republiky a zaviedla sa aj ich povinná revízia. Týmto aktom sa výrazne posilnilo postavenie Ústredného družstva, ktoré sa stalo nielen organizačnou, finančnou a obchodnou, ale i revíznou centrárou prevažnej väčšiny družstiev na Slovensku. Družstvá, ktoré boli pred rokom 1918 pričlenené k cudzozemským centrálam, museli do 31. júla 1919 vypovedať svoje členstvo a prešli pod Ústredné družstvo, ktoré malo za úlohu cestou revízií zistiť ich vzájomné finančné záväzky a zlikvidovať ich.

Paralelne s riešením tejto mimoriadne náročnej úlohy pokračovalo Ústredné družstvo i v rozširovaní siete družstevných spoločností. Od svojho vzniku až do konca roku 1938, teda za 20 rokov existencie, založilo spolu 1628

družstiev, z toho 662 potravných a 607 úverných. Popri družstvách staršieho typu, to znamená s ručením obmedzeným, začalo utvárať aj celkom nové úverné družstvá, a to na princípe ručenia neobmedzeného. Organizačné aktivity sa v jeho činnosti prejavili najmarkantnejšie po roku 1924, keď obchodná činnosť neúverových spoločností (potravných a skladištných) prešla spod jeho právomoci na novozaložený Zväz hospodárskych družstiev so sídlom v Bratislave. Pri tejto reorganizácii sa vyrovnali aj všetky jeho záväzky voči peňažným ústavom, ktoré mu do toho času poskytovali reeskontné úvery. Dosiadnutím bilančnej rovnováhy sa Ústredné družstvo stalo úplne sebestačnou, nezávislou inštitúciou schopnou kryť úverové požiadavky členských jednotiek z vlastných zdrojov. Finančná samostatnosť a redukcia okruhu pôsobnosti mu zároveň otvorila i väčší priestor nielen na organizačné aktivity, ale aj na kultúrno-osvetovú a výchovno-vzdelávaciu činnosť. Pre členov, a tiež pre roľnícke obyvateľstvo vo všeobecnosti, organizovalo odborné kurzy, vydávalo literatúru, kalendáre a tematicky zamerané časopisy. Mimoriadny dôraz kladlo na propagáciu sporenia, v rámci čoho pri úverných družstvách každoročne od roku 1926 organizovalo tzv. sviatky sporivosti a na podporu akvizítovej činnosti zakladalo na vidieku propagačné výbory.

Činnosť Ústredného družstva usmerňovali niektoré družstevné centrály z Prahy a Brna, predovšetkým Centrokooperatíva v Prahe, pretože patrilo do jej organizačno-kontrolnej kompetencie. Prostredníctvom nej si štát zabezpečoval dohľad nad slovenským ústredím, na druhej strane cez túto centrálu dostávalo Ústredné družstvo od štátu výraznú finančnú podporu, ktorá len v priebehu posledných troch rokov trvania prvej Československej republiky dosiahla sumu 1 505 000 Kč.

Ústredné družstvo ako vrcholný družstevný kontrolný orgán na Slovensku si udržalo svoje primárne postavenie v roľníckom družstevníctve aj v období Slovenského štátu a v prvých dvoch povojnových rokoch, a to aj napriek zložitým vnútropolitickým a hospodárskym pomeroch. Jeho činnosť narušili až rozsiahle opatrenia v peňažnej sústave uskutočnené v roku 1948, ktoré podstatne zmenili štruktúru slovenského ľudového peňažníctva a v konečnom dôsledku viedli k vzniku nového, jednotného typu finančných ústavov. Išlo predovšetkým o zákon č. 181 Zb. z 20. júla 1948, na základe ktorého vzniklo na Slovensku Ľudové peňažné ústredie so sídlom v Bratislave, ako jediná finančná centrála všetkých peňažných družstiev. Na základe úprav Povereníctva financií Ústredné družstvo splynulo s touto centrárou a odovzdalo jej všetky svoje aktíva a pasíva vrátane väčšej časti agendy, čím v podstate zaniklo.

Mgr. Tatiana Cvetková

Z ROKOVANIA BANKOVEJ RADY NBS

Dňa 21. marca 2006 sa uskutočnilo 11. rokovanie Bankovej rady Národnej banky Slovenska (BR NBS) pod vedením jej guvernéra Ivana Šramka

- BR NBS schválila Rozhodnutie NBS, ktorým sa mení a dopĺňa rozhodnutie NBS č. 6/2003 o podmienkach a o postupe poskytovania vnútrodeného úveru účastníkom platobného systému SIPS. Schválené rozhodnutie spresňuje okruh účastníkov, ktorým môže NBS poskytnúť vnútrodený úver, znižuje výšku zrážky z 2 % na 1,5 % ako aj zavádza zjednotenie výšky úrokovej sadzby pre štandardné refinančné obchody a pre refinančné obchody pri transformácii nesplateného poskytnutého vnútrodeného úveru na denný úver. Zároveň dopĺňa rozhodnutie o ustanovenie zabezpečujúce autentickosť obsahu a podpisov uvedených na žiadosti a upravuje jej prílohovú časť. Toto rozhodnutie nadobudne účinnosť 31. marca 2006.

- BR NBS schválila materiál Súhrnná správa o realizácii investičnej politiky v oblasti devízových rezerv za rok 2005.

- BR NBS schválila účtovnú závierku Národnej banky Slovenska s k 31. 12. 2005 a zobrala na vedomie správu nezávislého audítora vypracovanú auditorskou firmou Ernst & Young, s.r.o. Audit bol vykonaný v súlade s Medzinárodnými auditorskými štandardmi a audítor v správe vyjadril názor, že účtovná závierka vyjadruje verne vo všetkých významných súvislostiach finančnú situáciu Národnej banky Slovenska k 31. decembru 2005 a výsledku jej hospodárenia za rok 2005 v súlade so slovenským zákonom o účtovníctve. Správa o výsledku hospodárenia Národnej banky Slovenska za rok 2005, správa nezávislého audítora a účtovná závierka Národnej banky Slovenska budú spoločne predložené Národnej rade Slovenskej republiky.

- BR NBS prerokovala a schválila Správu o výsledku hospodárenia NBS za rok 2005. Národná banka Slovenska vykázala k 31. decembru 2005 stratu vo výške 663 mil. Sk. Banková rada NBS rozhodla, že strata za rok 2005 zostane neuhradená a bude krytá z budúcich ziskov NBS. Správa bude predložená na rokovaní Národnej rady Slovenskej republiky spolu s Účtovnou závierkou Národnej banky Slovenska k 31. 12. 2005 a Správou nezávislého audítora.

- BR NBS schválila Správu o výsledku hospodárenia Úradu pre finančný trh za rok 2005. Správa bude predložená na rokovaní vlády Slovenskej republiky spolu so Štatutárnou účtovnou závierkou Úradu pre

finančný trh k 31. 12. 2005 a Správou nezávislého audítora.

- BR NBS schválila Dodatok č. 39 k Organizačnému poriadku Národnej banky Slovenska. NBS týmto rozhodnutím, ktoré je jedným z krokov v pokračujúcom procese zvyšovania efektívnosti riadenia a činností NBS k 1. 7. 2006 okrem iného transformuje svoje pobočky v Bratislave, Banskej Bystrici a Košiciach na expozitúry NBS a zavádza úsporné opatrenia aj na ostatných expozitúrach NBS. Výsledkom schválených opatrení je zníženie počtu systemizovaných pracovných miest v NBS oproti 1. 1. 2006 o 95.

Dňa 27. marca 2006 sa uskutočnilo 12. rokovanie Bankovej rady Národnej banky Slovenska (BR NBS) pod vedením jej guvernéra Ivana Šramka.

- BR NBS prerokovala Situačnú správu o menovom vývoji v SR za február 2006 a rozhodla o ponechaní úrokových sadzieb na úrovni 2,5 % pre jednoduché sterilizačné obchody, 4,5 % pre jednoduché refinančné obchody a 3,5 % pre dvojtýždňové REPO tendre s obchodnými bankami.

- BR NBS zobrala na vedomie druhú informáciu o plnení úloh a postupe príprav na zavedenie eura v NBS. Príprava na zavedenie eura v NBS postupuje v súlade s Interným plánom NBS na zavedenie eura a Národným plánom zavedenia eura v SR.

- BR NBS prerokovala a schválila návrh vyhlášky Národnej banky Slovenska, ktorou sa ustanovuje maximálna výška technickej úrokovej miery v životnom poistení. Vyhláška stanovuje maximálnu výšku technickej úrokovej miery v životnom poistení na 2,5 %. Vyhláška nadobudne účinnosť 31. marca 2006.

Dňa 18. apríla 2006 sa uskutočnilo 16. rokovanie Bankovej rady Národnej banky Slovenska (BR NBS) pod vedením jej viceguvernéra Martina Barta.

- BR NBS prerokovala a schválila Správu o vývoji v oblasti platobného styku v Slovenskej republike za rok 2005, ktorá bude publikovaná vo Výročnej správe Národnej banky Slovenska za rok 2005 v časti Platobný styk.

Správa obsahuje informácie o právnych a inštitucionálnych aspektoch platobného styku, a to tak na národnej úrovni, ako aj z pohľadu začlenenia platobných systémov do jednotného vnútorného trhu Európskej únie, ďalej informácie o platobnom systéme SIPS

prevádzkovanom Národnou bankou Slovenska, údaje z oblasti vydávania a používania bankových platobných kariet a taktiež informácie o rozvoji spolupráce s medzinárodnými finančnými inštitúciami. V roku 2005 Národná banka Slovenska pokračovala v prevádzkovaní medzibankového platobného systému SIPS so zameraním na zvýšenie bezpečnosti a plynulosti spracovania a zúčtovania medzibankových platieb. Počet transakcií spracovaných v tomto systéme v roku 2005 predstavoval 120 mil., pričom oproti roku 2004 tento počet vzrástol o 10,12 %. Približne za 4,5 pracovného dňa systém SIPS spracoval a zúčtoval platby, ktorých hodnota sa v kumulatívnom vyjadrení rovnala hrubému domácemu produktu Slovenskej republiky za rok 2005 (vyše 1,4 bil. Sk).

Medzi najpoužívanejšie nástroje bezhotovostného platobného styku v roku 2005 patrili úhrady a elektronické platobné prostriedky. Z elektronických platobných prostriedkov boli najviac využívané bankové pla-

tobné karty. K 31. decembru 2005 bolo v obehu 4 036 867 aktívnych bankových platobných kariet, čo bolo o 11% viac ako v roku 2004.

V roku 2005 bolo na bankomatoch uskutočnených 72,3 mil. výberov hotovosti v celkovej hodnote takmer 214 mld. Sk, čo v porovnaní s rokom 2004 bol 3 % nárast v počte výberov a 14 % nárast v hodnote výberov. Trendom v oblasti bankových platobných kariet v roku 2005 bol zreteľný nárast platieb na EFT POS zariadeniach. V roku 2005 bolo na EFT POS zariadeniach uskutočnených 32 mil. platieb v celkovej hodnote 42 mld. SKK, čo v porovnaní s rokom 2004 bol 21 % nárast v počte platieb a 34 % nárast v hodnote platieb.

V bezhotovostnom platobnom styku v roku 2005 nedošlo k žiadnym závažnejším incidentom, ktoré by narušili bezpečnosť transakcií.

Tlačové oddelenie OVI NBS

Medzinárodná konferencia

Stabilita finančného trhu a jeho regulácia

Pri príležitosti 80. výročia založenia Národnej banky československej sa v Kongresovej sále Českej národnej banky v Prahe uskutočnila dňa 4. apríla 2006 konferencia na tému Stabilita finančného trhu a jeho regulácia. Konferencia sa konala pod záštitou guvernéra ČNB Zdeňka Tůmu a guvernéra NBS Ivana Šramka. Na konferencii sa zúčastnili významné osobnosti českého, slovenského i svetového bankovníctva a finančníctva.

Guvernér ČNB sa v úvodnom vystúpení zameril na plnenie poslania centrálnej banky za uplynulých 80 rokov, pričom zdôraznil stabilitu československej koruny. Okrem iného uviedol: „Česká národná banka a Národná banka Slovenska ako nástupnícke inštitúcie bývalej Národnej banky československej úspešne nadviazali na tradície cenovej a menovej stability.“

K otázkam integrácie dohľadu nad celým finančným trhom do Národnej banky Slovenska a Českej národnej banky uviedol, že práve táto integrácia dohľadu „reaguje na vývojové tendencie finančného trhu a jeho štruktúry. Od integrovaného prístupu očakávame nižšie náklady, väčšiu transparentnosť a účinnosť dohľadu, ale aj prínos k efektívnejšiemu a stabilnejšiemu fungovaniu finančného trhu.“ Hlavný referát predniesol Raghuram G. Rajan, riaditeľ výskumu MMF, na tému Stáva sa svet v dôsledku finančného vývoja rizikovejší? (*Has Financial Development Made the World Riskier?*).

Súčasťou konferencie bola panelová diskusia na tému Finančná stabilita, ktorej predsedal Zdeňek

Tůma a zúčastnili sa na nej Klaus Junker, výkonný viceprezident Allianz AG, Regina Prehofer, členka predstavenstva Bank Austria Creditanstalt AG, Raghuram G. Rajan, riaditeľ výskumu MMF a Herbert Stepic, predseda predstavenstva Raiffeisen International Bank-Holding AG.

Panelovej diskusii na tému Regulácia finančného trhu predsedal Ivan Šramko, guvernér NBS. Účastníkmi panelovej diskusie boli predstavitelia medzinárodných finančných inštitúcií poskytujúcich bankové, poisťovacie a investičné služby: Ladislav Bartoníček, predseda predstavenstva České pojišťovny, a. s., André Bergen, predseda výkonného výboru KBC Bank v Bruseli, Michaela Erbenová, vrchná riaditeľka a členka Bankovej rady ČNB a Andreas Treichl, generálny riaditeľ Erste Bank der oesterreichischen Sparkassen AG. Prezentovali svoje názory na činnosť dohliadacích inštitúcií, diskutovali o aktuálnych otázkach praxe, napr. príprave a implementácii Bazileja II v rámci Európskej únie, výmene informácií dohliadacích subjektov, uplatňovaní princípu obozretného výkonu dohľadu s cieľom identifikácie, meraní, sledovaní a znižovaní rizík, ako aj ďalších aktuálnych témach z oblasti legislatívy. Naznačili tiež prognózu vývoja dohliadacích a regulačných inštitúcií finančného trhu.

Záverečný prejav konferencie predniesol guvernér Národnej banky Slovenska Ivan Šramko.

– sb –

Nový etický kódex ČNB

Banková rada ČNB na svojom zasadnutí dňa 23. marca 2006 schválila nový Etický kódex Českej národnej banky. Dôvodom úpravy dovtedajšieho kódexu bolo, že nezohľadňoval nové skutočnosti vznikajúce v dôsledku integrácie dohľadu kapitálové-

ho, poisťného a penzijného trhu a družstevných záložní do ČNB.

Nový etický kódex rieši otázky spojené s možným stretom záujmov zamestnancov Českej národnej banky.

Spoločná webová stránka venovaná externému dlhu

Banka pre medzinárodné zúčtovanie (BIS), Medzinárodný menový fond (MMF), OECD a Svetová banka (WB) dňa 30. marca 2006 oznámili spustenie centralizovanej webovej stránky pre externý dlh.

The Joint External Debt Hub (JEDH) bude predstavovať zdroj ucelených štatistík o externom dlhu, zhromaždených z národných a veriteľských, resp. trhových zdrojov.

JEDH bude sústreďovať národné informácie o externom dlhu 54 krajín doteraz poskytujúcich informácie MMF na báze štandardu SDDS (Special Data Dissemi-

nation Standard), prípadne zo štvrťročnej databázy externého dlhu Svetovej banky QEDS (Quarterly External Debt database). Z trhu a od veriteľov, prípadne relevantných agentúr zhromaždí informácie o externom dlhu a vybraných zahraničných aktívach za 175 krajín.

Nová webová stránka poskytuje prístup k aktuálnym štvrťročným štatistikám externého dlhu a je významnou pomôckou na tvorbu makroekonomických analýz, komparatívnych analýz krajín a porovnanie údajov obsiahnutých v databázach.

Jej adresa je www.jedh.org.

Pretrvávajúce rozpory v Poľsku

Uplynulý mesiac pokračoval konflikt medzi prezidentom Národnej banky Poľska Leszecom Balcerowiczom a vládnuou stranou Právo a spravodlivosť (PiS). Potom čo bola odsúhlasená kontroverzná banková fúzia, ktorú sa vláda pokúsila zablokovať, zdrojom napätia sa stal úmysel vlády posilniť si svoje právomoci v oblasti dohľadu.

Balcerowicz spočiatku odmietol zablokovať fúziu BHP a Pekao, poľských pobočiek talianskej banky UniCredito, čo spustilo celý problém. Prezident centrálnej banky odmietol obavy PiS, že fúzia vyústí do masívnych strát pracovných miest a ohrozí pozíciu banky PKO BP, ktorá je vlastnená štátom. Aj keď bola fúzia medzitým odsúhlasená, neobišlo sa to bez podstatných ústupkov – napríklad nemá dôjsť k prepúšťaniu pracovníkov.

Balcerowicz vystúpil s protinávrhom, podľa ktorých by nový kabinet mohol zmeniť zákon a obmedziť nezávislosť poľskej centrálnej banky. Vláda argumentuje, že Balcerowicz je príliš sústredený na infláciu a mal by robiť viac pre posilnenie ekonomiky a zníženie nezamestnanosti. Začiatkom apríla sa poľský prezident Lech Kaczyński v rámci interview vyjadril, že oslovuje „ne-Balcerowiczovské publikum“ – ľudí, ktorí „anticipovali ekonomickú realitu lepšie než prezident (poľskej centrálnej banky), ale netlačili sa do popredia“. „Chcem im dať silu, aby tak urobili“, povedal Kaczyński a uzavrel: „Profesor Balcerowicz je evidentným monetaristom“¹.

Posledným zdrojom napätia sa stal legislatívny návrh, ktorý by zveril zodpovednosť za dohľad nad

finančným trhom tak centrálnej banke, ako aj vláde. Balcerowicz vyjadril svoje výhrady k týmto plánom. V prvom rade argumentoval, že tento návrh vnáša defektné zmeny do systému, ktorý už pracuje dobre. Za druhé, tento krok by bol podľa neho proti medzinárodnému trendu smerujúcemu k dominancii centrálnych bánk v oblasti dohľadu. Nakoniec vytyka Balcerowicz návrhu aj nevhodné načasovanie, keďže krajina sa pripravuje na implementáciu New Capital Accord².

Podľa komentára zverejneného na stránke www.centralbanknews.com Balcerowicz má históriu sporov s politikmi. V minulosti väčšinou z týchto stretov vychádzal úspešne. Na základe odsúhlasenia fúzie pobočiek UniCredito by sa zdalo, že znovu vyhral. Avšak berúc do úvahy snahu vlády posilniť si právomoci v oblasti dohľadu a končiace sa funkčné obdobie Balcerowicza, môže ísť v tomto prípade o klasickú ukážku víťazstva v bitke a prehry vo vojne.³

Spracoval: Ing. Marek Kačmár

¹ Kritické pasáže interview Lecha Kaczyńskiego s agentúrou Reuters sú spolu s pomerne obsiahlou reakciou Balcerowicza zverejnené aj v angličtine na stránke Poľskej centrálnej banky www.nbp.pl

² Basel II

³ Balcerowicz pritom v uplynulom období veľmi zásadne podporil napríklad Joaquín Almunia a tiež centrálni bankári z iných štátov.

VYBRANÉ UKAZOVATELE HOSPODÁRSKEHO A MENOVÉHO VÝVOJA SR

Ukazovateľ	Merná jednotka	2000	2001	2002	2003	2004	2005			2006
						12.	10.	11.	12.	1.
REÁLNA EKONOMIKA										
Hrubý domáci produkt 1) 2)	mld. Sk	690,7	716,8	749,9	783,4	826,5*			876,283*	
Medziročná zmena HDP 3)	%	2,0	3,8	4,6	4,5	5,5*			6,0*	
Miera nezamestnanosti 4) 16)	%	17,9	18,6	17,5	15,6	13,1	10,93	10,86	11,36	11,82
Spotrebiteľské ceny (HICP) 3) 15)	%						3,5	3,6	3,9	4,1
Spotrebiteľské ceny (CPI) 3)	%	8,4	6,5	3,4	9,3	5,9	3,3	3,4	3,7	4,1
OBCHODNÁ BILANCIA 2) 11) *)										
Vývoz (fob)	mil. Sk	548 372	610 693	651 256	803 037	895 205	810 522	911 278	993 516	81 919
Dovoz (fob)	mil. Sk	590 728	713 898	747 883	826 625	942 160	856 352	960 948	1 069 517	93 169
Saldo	mil. Sk	-42 356	-103 205	-96 627	-23 588	-46 955	-45 830	-49 670	-76 001	-11 250
PLATOBNÁ BILANCIA 2)										
Bežný účet 11)	mil. Sk	-32 941,1	-84 891,5	-87 900,5	-10 198,5	-46 026,2	-75 307,3	-82 956,3	-126 131,6	
Kapitálový a finančný účet	mil. Sk	63 415,1	83 173,0	234 308,9	64 541,5	95 646,4	128 023,0	138 502,2	176 681,1	
Celková bilancia	mil. Sk	34 168,8	6 866,9	160 596,0	52 446,2	55 205,1	65 142,8	69 368,0	71 442,4	
DEVÍZOVÉ REZERVY 4) 7)										
Celkové devízové rezervy	mil. USD	5 581,7	5 437,3	10 380,6	13 406,1	16 778,7	16 998,0	16 876,3	17 010,6	16 949
Devízové rezervy NBS	mil. USD	4 076,8	4 188,7	9 195,5	12 149,0	14 913,1	15 647,8	15 438,4	15 479,5	15 443
ZAHRAŇIČNÁ ZADĹZENOSŤ 4) 9)										
Celková hrubá zahraničná zadĺženosť	mld. USD	10,8	11,3	13,2	18,3	23,7	26,1	26,2	26,9	
Zahraničná zadĺženosť na obyvateľa SR	USD	2 021	2 095	2 452	3 406	4 405	4 852	4 879	5 000	
MENOVÉ UKAZOVATELE										
Devízový kurz 5)	Sk/USD	46,200	48,347	45,335	33,604	29,074	32,357	32,808	31,932	31,029
Peňažná zásoba M2 4) 6) 12) 14)	mld. Sk	580,4	649,2	681,5	730,1	779,9				
Medziročná zmena M2 3)	%	14,2	11,9	4,7	7,1	7,5				
Menový agregát M3 4) 15)	mld. Sk						800,4	798,4	831,4	835,2
Medziročná zmena M3 3)	%						7,6	6,3	7,8	9,9
Úvery podnikom a obyvateľstvu 4) 6) 13) 14)	mld. Sk	396,1	321,7	330,2	378,1	409,2				
Pohľadávky peňažných finančných inštitúcií 15)							769,0	778,3	795,4	769,2
ŠŤATNÝ ROZPOČET 2) 4)										
Príjmy	mld. Sk	213,4	205,3	220,3	233,1	242,4	214,4	233,7	258,7	32,8
Výdavky	mld. Sk	241,1	249,7	272,0	289,1	312,7	219,5	241,3	292,6	20,7
Saldo	mld. Sk	-27,7	-44,4	-51,7	-56,0	-70,3	-5,1	-7,6	-33,9	12,1
Klientske sadzby										
Priemerná úroková miera jednoročné vklady	%	9,76	6,63	5,70	3,76	2,71	1,83	1,71	1,68	1,63
krátkodobé úvery 8)	%	13,61	11,25	9,93	8,30	5,87	5,73	5,67	5,59	5,57
krátkodobé čerpané úvery	%	11,95	9,18	8,98	7,47	7,45	6,09	6,16	6,09	6,00
PEŇAŽNÝ TRH										
Úrokové sadzby stanovované Bankovou radou NBS, platnosť od 10)		27.12.2000	26.3.2001	18.11.2002	22.12.2003	29.11.2004	1.3.2005	1.3.2005	1.3.2005	1.3.2005
1-dňové operácie – sterilizačné	%	9,25	6,00	5,00	4,50	2,50	2,00	2,00	2,00	2,00
– refinančné	%	6,25	9,00	8,00	7,50	5,50	4,00	4,00	4,00	4,00
2-týždňová limitná sadzba NBS pre štandardný REPO tender	%	8,00	7,75	6,50	6,00	4,00	3,00	3,00	3,00	3,00
Základná úroková sadzba NBS (do 31.12.2002 diskontná sadzba)					6,00	4,00	3,00	3,00	3,00	3,00
Priemerná úroková miera z medzibankových vkladov (BRIBOR)										
overnight	%	7,97	7,34	7,20	5,93	3,22	2,55	2,37	2,80	2,75
7-dňová	%	8,47	7,73	7,75	6,29	3,78	2,93	2,89	2,94	2,98
14-dňová	%	8,53	7,76	7,80	6,34	3,85	2,98	2,98	2,98	3,02
1-mesačná	%	8,58	7,77	7,83	6,32	3,82	3,01	3,05	3,02	3,03
2-mesačná	%	8,58	7,77	7,81	6,24	3,81	3,01	3,11	3,06	3,10
3-mesačná	%	8,57	7,77	7,79	6,18	3,74	3,03	3,19	3,12	3,17
6-mesačná	%	8,57	7,77	7,74	5,93	3,66	3,04	3,35	3,24	3,26
9-mesačná	%	7,94	7,76	7,72	5,78	3,64	3,05	3,44	3,29	3,34
12-mesačná	%	7,97	7,76	7,70	5,70	3,62	3,07	3,52	3,34	3,39

Zdroj: ŠÚ SR, MF SR, NBS.

* predbežné údaje

1) Stále ceny, priemer roka 1995.

2) Kumulatívne od začiatku roka.

3) Zmena oproti rovnakému obdobiu predchádzajúceho roka.

4) Stav ku koncu obdobia.

5) Kurz devíza stred, priemer za obdobie.

6) Vo fixnom východiskovom kurze k 1. 1. 1993.

7) Od 1. 1. 2002 zmena metodiky.

8) Bez úrokovej sadzby 0 %.

9) Od 1. 1. 1999 zmena metodiky.

10) Dátum, od ktorého je daná úroveň úrokových sadzieb v platnosti na základe rozhodnutia BR NBS.

11) Údaje za zahraničný obchod a bežný účet PB sú od mája 2004 každý mesiac revidované.

12) Od januára 2005 sa NBS sústreďuje na hodnotenie menového agregátu M3.

13) Od januára 2005 úvery podnikom a obyvateľstvu nahradené agregátom pohľadávky peňažných finančných inštitúcií.

14) Keďže od januára 2005 sa Menový prehľad vykazuje len v bežnom kurze, údaje za peňažnú zásobu M2 a úvery podnikom a obyvateľstvu možno získať tiež len v bežnom kurze. Údaje sú dostupné na internetovej stránke NBS.

15) Podľa metodiky ECB.

16) Evidovaná nezamestnanosť.